

Ulovligt tilvejebragte beviser

ANVENDELSEN AF ULOVLIGT TILVEJEBRAGTE BEVISER I STRAFFEPROCESSEN

MARTYNA OLGA ZIELINSKA

Indholdsfortegnelse

ABSTRACT	2
1. INDLEDNING	2
1.1 PROBLEMFOMULERING	3
2. AFGRÆNSNING	3
3. METODE	5
4. ULOVLIGT TILVEJBRAGTE BEVISER	6
4.1 POLITIETS EFTERFORSKNING.....	7
4.1.1 <i>Krav om positiv lovhjemmel</i>	7
4.2 DOMSTOLENES LEGALITETSKONTROL	8
4.3 REGULERING AF TVANGSINDGREB	9
4.3.1 <i>Definition af straffeprocessuelle tvangsindgreb</i>	10
4.3.2 <i>Betingelserne for foretagelse af tvangsindgreb</i>	11
4.4 BEVISER TILVEJBRAGT I FORBINDELSE MED RANSAGNING	12
4.4.1 <i>Regler om ransagning</i>	12
4.4.2 <i>Underretning af forsvareren forud for ransagningen</i>	17
4.5 BEVISER TILVEJBRAGT I FORBINDELSE MED AFHØRING	17
4.5.1 <i>Reglerne om afhøring af sigtede</i>	17
4.6 TILFÆLDIGHEDSFUND	20
4.7 ULOVLIGHEDEN HÆNGER SAMMEN MED TILVEJBRINGELSEN AF BEVISET.....	21
5. RETTEN TIL RETFÆRDIG RETTERGANG I EMRK	22
5.1 DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSKONVENTION ER INKORPORERET I DANSK RET.....	23
5.2 FAIR TRIAL	24
5.2.1 <i>Fair trail i relation til anvendelsen af ulovligt tilvejebragte beviser i straffesager</i>	25
6 PRINCIPPET OM DEN MATERIELLE SANDHED	27
6.1 GENERELT OM DEN MATERIELLE SANDHEDS PRINCIP	FEJL! BOGMÆRKE ER IKKE DEFINERET.
6.2 DEN MATERIELLE SANDHED I RELATION TIL ULOVLIGT TILVEJBRAGTE BEVISER.....	28
7 DANSKE DOMSTOLES ANVENDELSE AF ULOVLIGT TILVEJBRAGTE BEVISER	29
7.1 RETSPRAKSIS RANSAGNINGER.....	30
7.1.1 <i>Kompetenceregler var ikke overholdt</i>	30
7.1.2 <i>Regler for fremgangsmåde er overtrådt</i>	36
7.1.3 <i>Materielle regler er overtrådt</i>	38
7.1.4 <i>Sammenfatning</i>	39
7.3 RETSPRAKSIS AFHØRINGER	39
7.3.1 <i>Oplysningspligten om retten til tavshed og forsvar tilsidesat</i>	39
7.3.2 <i>Afhøring af sigtede er foregået uden forudgående underretning af forsvareren</i>	42
7.3.3 <i>Afhøringer under brug af urigtige foregivender eller brug af trusler</i>	42
7.3.4 <i>Afhøring af isolationsfængslede forsvarerens samtykke</i>	44
7.3.4 <i>Sammenfatning</i>	46
8 FORENELIGHED MED EMRK	47
8.1 KRÆNKELSER AF ART. 3 GØR RETSSAGEN UNFAIR	47
8.2 KRÆNKELSE AF FORBUDET MOD SELVINKRIMINERING GØR RETTERGANGEN UNFAIR.....	49
8.3 IKKE KRÆNKELSE AF ART. 6, STK. 1	52
8.4 SAMMENFATTENDE	54
8.4 DANSK RETSPRAKSIS ER I OVERENSSTEMMELSE MED KRAVENE TIL EN FAIR TRIAL	55

9	KONKLUSION	55
	LITTERATURLISTE	58

Abstract

The subject of the following thesis is "Use of unlawfully obtained evidence in the criminal procedure".

The purpose of the thesis has been to initially examine, when an evidence is unlawfully obtained by the police, by describing of the danish rules concerning provision of evidence during the police investigation in relation to searches and interrogations in order to determine when it has been unlawfully obtained.

Subsequently the focus has been to analyze the admissibility of unlawfully obtained in the danish court system by including cases where the evidence has been unlawfully obtained through searches and interrogations.

The thesis also includes cases from the European Court of Human Rights, in order to determine if the position of the Danish courts in regards to the admissibility of unlawfully obtained evidence is compatible with the demands set out by The European Court of Human Rights for a fair trial according to the Convention on Human Rights art. 6, 1.

It concludes, that when evidence is unlawfully obtained through searches by a breach of formal rules or rules regulating the course of action in this particular investigative step, the Danish courts as a general rule find the evidence admissible if it has not become unreliable as a consequence of the illegal step and the police did not intentionally break the rules.

Furthermore, the fact that the evidence is the sole evidence in the case is an argument for admissibility.

On the contrary evidence obtained through illegal interrogations are as a general rule excluded as evidence during trials. In these cases the Danish courts emphasizes the prohibition of self-incrimination.

As to The European Court of Human Rights it concludes, that evidence obtained by means of torture or degrading treatment according to art. 3 will always in a trial being ruled as unfair. Furthermore, a violation of art. 8 will not always make a trial unfair. When the prohibition of self-incrimination is violated it will make the trial unfair, as it is a significant legal guarantee for the defendant.

The position of the Danish courts position on the subject of admissibility appears to be in accordance with the demands of a fair trial.

1. Indledning

I en demokratisk retsstat som Danmark er det en forudsætning at sikre overholdelse af retsgarantier i straffeprocessen. En borger der mistænkes, sigtes og tiltales, for at have begået en forbrydelse sættes i en meget byrdefuld situation. Udsigten til at blive dømt og underlagt straf, formodes at være af en meget indgribende og byrdefuld karakter for ethvert individ. Det er derfor afgørende, at sikre den sigtedes rettigheder i straffeprocessen.

I Danmark eksisterer grundsætningen, at hellere ti skyldige skal gå fri, end en uskyldig skal dømmes. Samtidig anses en sigtet for at være uskyldig indtil det modsatte er bevist.¹

Disse grundsætninger har konsekvenser for arbejdsprocesserne hos aktørerne i straffeprocessen, idet der stilles store krav til at disse er tilrettelagt og udføres forsvarligt retssikkerhedsmæssigt.

Som et udslag heraf er anklagemyndigheden, herunder politiet, i deres virke bundet af objektivitetsprincippet. Det betyder, at oplysninger som både er til fordel og ulempe for sigtede skal tages i betragtning under efterforskningen og ved en eventuel senere strafforfølgning.² Årsagen hertil er den nære sammenhæng med uskyldsformodningen og den materielle sandheds princip. Princippet er udtryk for, at det er anklagemyndighedens opgave at finde frem til, hvad der faktisk er foregået i relation til det forhold, der er rejst tiltale for.³

Politiets efterforskning pågår i det forberedende stadie af en straffesag og har til formål at fastlægge om betingelserne for strafansvar er til stede, tilvejebringe oplysninger for sagens afgørelse samt forberede sagens behandling i retten og er dermed et afgørende led i behandlingen af en straffesag.⁴ Dette omfatter tilvejebringelse af beviser under iagttagelse af objektivitetsprincippet. Politiet har i den forbindelse en lang række beføjelser til rådighed, hvor de af mere indgribende karakter er underlagt en detaljeret lovregulering. Politiet er under udøvelsen af disse bundet af legalitetsprincippet. Det betyder, at politiet er underlagt begrænsninger ved foretagelse af efterforskningsskridt, herunder i måden hvorpå de kan tilvejebringe oplysninger til brug for sagen.

Dette kan undertiden kollidere med den materielle sandheds princip, da en overholdelse af legalitetsprincippet naturligt vanskeliggør adgangen til oplysninger i sagen.

I det praktiske liv vil politiets efterforskningsskridt i forbindelse med tilvejebringelsen af beviser dog medføre situationer, hvor beviset er tilvejebragt uden den nødvendige hjemmel eller med hjemmel på

¹ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 23

² Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 22

³ Straffeprocessen, 3. udg., Michael Kistrup m.fl., 2017, s. 24

⁴ Betænkning nr. 1971/622 om efterforskning i straffesager m.v., s. 7

anden baggrund, de såkaldte tilfældighedsfund. Hermed opstår spørgsmålet, hvilken konsekvens sådanne formelle fejl har for bevisførelsen inden for straffeprocessen.

I Danmark har domstolene adgang til fri bevisbedømmelse og vurdering af bevismidlets vægt i den pågældende straffesag, jf. RPL 880. Det betyder samtidig, at domstolene selv vurderer, hvilke beviskrav der skal imødegås, for at der foreligger et bevismæssigt tilstrækkeligt grundlag for at afgøre en straffesag, hvilket som udgangspunkt giver domstolene en vid ramme at handle inden for.

Det følger af EMRK art. 6, at enhver har ret til en retfærdig rettergang.

Konventionsbestemmelsen forudsætter dermed, at en straffeprocess skal foregå på retfærdig vis, hvilket er en beskyttelse af den tiltaltes rettigheder.

Ovenstående rejser dermed spørgsmålet om, hvorvidt ulovlige tilvejebragte beviser er anvendelige i en straffesag og om en anvendelse strider imod garantien om retfærdig rettergang.

1.1 Problemformulering

Specialet har til formål at fastlægge, hvornår et bevis er ulovligt tilvejebragt i forbindelse med politiets efterforskningsskridt med henblik på en analyse af rækkevidden for anvendelse af disse beviser i straffesager ved de danske domstole. Der vil i forlængelse heraf blive foretaget en analyse af, hvorvidt den danske tilgang er forenelig med kravene til fair trial, jf. art. 6, stk. 1.

2. Afgrænsning

Specialet afgrænser sig til at behandle beviser tilvejebragt i forbindelse med straffeprocessen, og dermed vil ulovlige tilvejebragte beviser inden for civilprocessen ikke blive inddraget.

Fokus for specialet er politiets ulovlige tilvejebringelse af beviser i forbindelse med en politimæssig efterforskning. Denne afgrænsning foretages, da politiet er den efterforskende myndighed, jf. RPL § 742. Der vil derfor oftest være tale om, at beviser fremlagt i retten er fremskaffet af politiet og dette sammenholdt med pladsbegrænsningen i nærværende speciale begrundet en afgrænsning fra beviser der er ulovligt tilvejebragt af private aktører i forbindelse med en straffesag.

Af samme årsag afgrænses yderligere fra behandlingen af ulovligt tilvejebragte beviser ved tvangsindgreb udført andre offentlige myndigheder. Denne afgrænsning foretages, da disse myndigheders udøvelse af offentlig forvaltning oftest har et andet formål end strafforfølgning, f.eks. administrativ

kontrol mv., og derfor falder uden for retsplejelovens regler om tvangsindgreb, men ind under speciallovgivning på området.

Objektivitetsprincippet er et af grundprincipperne i den danske straffeprocess. Anklagemyndigheden, herunder politiet er i deres virke underlagt princippet og en tilsidesættelse heraf kan udgøre en ulovlig handling. Der afgrænses dog fra at behandle beviser tilvejebragt i strid med objektivitetsprincippet, da det anses at falde uden for specialets område, at lave en selvstændig analyse af princippet i forhold til tilvejebringelse af beviser. Princippet inddrages dog, hvor det skønnes relevant.

Specialet afgrænser sig fra at behandle lovgivning omkring mere detaljeret regulering af politiets virksomhed, politiloven og ordensbekendtgørelsen. Dette begrundes med, at det har ringe værdi for besvarelsen af problemformuleringen, idet fokus er på politiets tilvejebringelse af beviser.

Specialet omhandler straffesager, der efterforskes og retsforfølges nationalt. Der afgrænses derfor fra tilfælde, hvor der er tale om grænseoverskridende kriminalitet, hvor politiets efterforskning foregår i samarbejde med andre nationale efterforskningsorganer i udlandet. Afgrænsningen foretages af pladmæssige hensyn, idet der findes en række reguleringer på området som ville være relevant at inddrage, hvis disse tilfælde indgik i specialet, men som ikke er relevant for besvarelse af problemformuleringen om danske domstoles anvendelse af ulovligt tilvejebragte beviser.

Spørgsmålet om, hvornår beviser anses for at være ulovligt tilvejebragte vil blive behandlet med udgangspunkt i to efterforskningsskridt; ransagning og afhøring af sigtede. Denne afgrænsning foretages til dels af pladmæssige hensyn, men primært fordi, at det ikke anses for værende nødvendigt at gennemgå samtlige efterforskningsskridt, for at besvare spørgsmålet. Der vil ikke blive redegjort for anholdelse og varetægtsfængsling, idet disse tvangsindgreb har til hovedformål at sikre at mistænkte er i myndighedernes varetægt under efterforskningen, hvorfor de ikke har en direkte sammenhæng med bevisindsamling, og derfor falder uden for specialets emne.

Der afgrænses fra at behandle spørgsmålet om mindreårige lovovertrædere, idet disse er reguleret yderligere af særbestemmelser på grund af deres alder, og har ikke betydning for besvarelsen af specialets problemformulering.

Det vurderes i lyset af problemformuleringen, at emnet omhandlende disciplinærsanktioner over for politiet i anledningen af tilvejebringelse af beviser i strid med bestemmelser herom, falder uden for specialets emne, og vil derfor ikke blive behandlet.

3. Metode

Besvarelsen af specialets problemformulering vil ske ved anvendelse af den retsdogmatiske metode, også betegnet de lege lata. Denne metode har til formål at beskrive, analysere og systematisere gældende ret igennem en analyse af relevante retskilder.⁵

Denne metode er valgt til udarbejdelse af specialet, idet der søges svar på, hvornår et bevis er ulovligt tilvejebragt og hvordan domstolene forholder sig til sådanne beviser i straffesager, herunder foreneligheden med Danmarks internationale forpligtelser efter EMRK. Det er gældende ret på området, der anvendes til at belyse disse problemstillinger og dermed berettiger anvendelsen af den retsdogmatiske metode.

Analysen af gældende ret tager udgangspunkt i de relevante retskilder, som vil blive inddraget i specialet.

Specialet tager udgangspunkt i lovbekendtgørelse nr. 1445 af 29. september 2020 (herefter retsplejeloven), hvis regler regulerer bevistilvejebringelsen.

Retsplejeloven indeholder ingen legaldefinition af ulovligt tilvejebragte beviser, og regulerer ikke anvendelsen af disse. Fokus vil derfor være på en gennemgang af reglerne omkring bevisets tilvejebringelse i forbindelse med politiets efterforskningskridt. Dette gøres med henblik på at afgrænse lovligt tilvejebragte beviser over for ulovlige.

Forarbejder inddrages, hvor det er relevant som fortolkningsbidrag, primært i form af betænkninger til retsplejeloven.

Derudover inddrages Den Europæiske Menneskeretskonvention af 1950 med tillægsprotokoller (herefter EMRK), med henblik på at en fastlæggelse af indholdet af art. 6 om retten til retfærdig rettergang. Art. 3 og 8 inddrages i det omfang det er relevant.

⁵ Retsvidenskabsteori, 2. udgave, Carsten Munk-Hansen, 2018, s. 204

Dansk retspraksis vil ligeledes blive inddraget. Dette sker hovedsageligt til brug for besvarelsen af spørgsmålet om domstolenes anvendelse af ulovligt tilvejebragte beviser. Derudover vil retspraksis blive anvendt, i det omfang det er relevant i redegørelsen for, hvornår et bevis er ulovligt.

Relevante afgørelser fra EMD vil blive inddraget i specialet med henblik på at fastslå, hvordan EMD stiller sig i spørgsmålet om anvendelsen af ulovligt tilvejebragte beviser ved de nationale domstole, for at vurdere om dansk retspraksis er i overensstemmelse hermed.

Der er ikke tale om en komparativ metode, idet dette forudsætter en sammenligning af retstilstanden i to forskellige lande eller retsområder. Dette er derfor ikke aktuelt med Danmarks inkorporering af EMRK.

Relevant juridisk litteratur og artikler vil ligeledes blive inddraget i specialet. Opmærksomheden skal i den forbindelse henledes på, at juridisk litteratur ikke udgør en retskilde. Anvendelsen er derfor begrænset til at udgøre fortolkningsbidrag i forhold til retskilderne.

4. Ulovligt tilvejebragte beviser

Der findes ingen legaldefinition i dansk lovgivning af et ulovligt tilvejebragt bevis, ligesom det ikke klart er angivet, hvornår et bevis anses for at være ulovligt.⁶ Derimod findes der regler, som har til opgave at regulere bevistilvejebringelsen.

Der findes en detaljeret regulering af politiets beføjelser i forbindelse med straffeprocessuelle tvangsindgreb og regler, der regulerer, hvem der har kompetencen, til at afgøre om et bevis er ulovligt tilvejebragt eller ikke i forbindelse denne type efterforskningskridt. De efterforskningskridt, der falder uden for definitionen straffeprocessuelle tvangsindgreb, er for nogle vedkommende reguleret i loven, hvor der for nogle helt tredje typer ikke findes nogen egentlig lovregulering. Kapitlets formål er at beskrive og analysere de regler og principper, der finder anvendelse på politiets efterforskningsmetoder samt retspraksis på området, for at besvare spørgsmålet om, hvornår et bevis anses for at være ulovligt tilvejebragt. Dette gøres med udgangspunkt i to efterforskningskridt; ransagning og afhøring af sigtede. Juridisk litteratur vil blive inddraget som fortolkningsbidrag.

⁶ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 45

4.1 Politiets efterforskning

Det er politiet som har ansvar for at efterforske strafbare forhold. Formålet med efterforskningen er *at* klarlægge, hvorvidt betingelserne for at pålægge strafansvar eller anden strafferetlig retsfølge er tilstede, og *at* tilvejebringe oplysninger for sagens afgørelse *samt* forberede sagens behandling ved retten, jf. RPL § 743. Efterforskningskompetencen tilkommer derfor politiet og tilrettelægges og udføres af politiet.⁷ Det betyder, at retten på dette stadie ikke deltager i strafforfølgingen og må heller ikke intervenere i politiets efterforskning af egen drift. Retten kan således ikke pålægge politiet at udføre efterforskningen hurtigere eller på bestemte måder, og kan heller ikke udtale kritik heraf.⁸ Retten kan inddrages i tilfælde, hvor der er tale om foranstaltninger, som kræver rettens medvirken eller når der er tale om anticiperet bevisførelse, jf. RPL 747, stk. 1 og 2. Dette gør sig gældende, hvor der er tale om, at politiet foretager særlige efterforskningskridt som straffeprocessuelle tvangsindgreb, hvor skal retten godkende tillade indgrebets foretagelse, og i *periculum in mora* tilfælde, godkende disse. Domstolene har i forbindelse med politiets efterforskning en funktion, hvorefter de skal kontrollere legaliteten af denne, jf. afsnittet nedenfor om domstolenes legalitetskontrol.

4.1.1 Krav om positiv lovhjemmel

Legalitetsprincippet har betydning for, hvilke efterforskningskridt der anses for ulovlige. Indsamling af materiale og beviser er et af de væsentligste efterforskningsmidler politiet benytter sig af. I forbindelse hermed er politiet underlagt legalitetsprincippet, idet de udgør en retshåndhævende myndighed. Legalitetsprincippet er et udtryk for, at der for faktiske handlinger såvel som afgørelser stilles krav om en lovhjemmel. Spørgsmålet er herefter, hvilke krav legalitetsprincippet stiller til politiets efterforskningskridt, således at man kan udskille de efterforskningskridt, som ikke kræver en positiv lovhjemmel. Birgitte Brøbech anfører, at der i teorien er uenighed om rækkevidden af legalitetsprincippet og om hvilke aktiviteter, der kræver en lovhjemmel.⁹

Hans Gammeltoft-Hansen anfører, at det kun er handlinger som ellers vil være strafbare, som er omfattet af kravet om positiv lovhjemmel, jf. hans definition af tvangsindgreb. I forbindelse hermed udtaler han;

⁷ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 378

⁸ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 380

⁹ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, s. 387

”Indenfor strafferetsplejen foretages en lang række foranstaltninger, der ikke har karakter af tvangsindgreb. Sådanne almindelige efterforskningskridt kan som udgangspunkt frit foretages; et særligt hjemmelsgrundlag fordres ikke.”¹⁰

Han angiver derudover, at almindelige efterforskningskridt i den henseende er f.eks. skygning på offentligt tilgængelige steder.

Dermed vil en tilvejebringelse af beviser f.eks. i form af spor på et gerningssted, skygning mv. ikke kræve særskilt lovhjemmel, idet det er omfattet af politiets beføjelser som efterforskende myndighed. Birgitte Brøbech anfører, at dette næppe er en hensigtsmæssig metode, til at udskille de efterforskningskridt som ikke kræver en lovhjemmel, idet Hans Gammeltoft-Hansens definition er udarbejdet med henblik på positivt at fremhæve, hvilke efterforskningsmetoder, der skal lovreguleres.¹¹

4.2 Domstolenes legalitetskontrol

I relation til, hvornår et bevis er ulovligt er det væsentligt at fastslå, hvem der har kompetencen til at bestemme dette.

Det er domstolenes opgave at afgøre uenigheder omkring politiets efterforskningskridt mellem anklagemyndigheden og forsvareren, jf. RPL § 746, stk. 1. Bestemmelsen omfatter også kompetencen til at afgøre, hvorvidt der skal foretages yderligere efterforskningskridt. Retten har dermed kompetencen til at afgøre lovligheden af politiets efterforskningskridt. Dette medfører, at retten tillige har kompetencen til at afgøre, hvorvidt beviser er ulovligt tilvejebragte eller ej. I tilfælde, hvor retten finder, at politiets efterforskningskridt har været ulovligt, må det samme gælde de beviser som er tilvejebragt ved den ulovlige efterforskning.¹² Rettens kompetence er begrænset til en legalitetskontrol og dermed skal retten ikke vurdere hensigtsmæssigheden af politiets efterforskning.¹³ Det betyder, at retten ikke selvstændigt kan tage beslutninger eller pålægge politiet bestemte handlemåder i forhold til efterforskningens tilrettelæggelse og gennemførelse, jf. U 2001.661 V, hvor retten ikke tog stilling til hensigtsmæssigheden af sammensætningen af en fotomappe og U 1982.1201/1 Ø, hvor det fremgår, at retten ikke har hjemmel til at pålægge politiet at frafalde sigtelse eller udføre efterforskningen i højere tempo. Det fremgår forarbejderne, at politiet inden for lovgivningens grænser

¹⁰ Hans Gammeltoft-Hansen, Straffeprocessuelle tvangsindgreb, Juristforbundets forlag, 1981, s. 25

¹¹ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 396

¹² Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 47

¹³ Betænkning om efterforskning i straffesager mv., nr. 1971/622, s. 14

bør frit stillet med hensyn til, hvilke undersøgelser der anses for påkrævet at foretage og fremgangsmåden af disse.¹⁴

Begrænsningen til legalitetskontrol gælder ikke, såfremt retten skal tage stilling til anmodninger om foretagelsen af yderligere efterforskning, idet retten i sådanne tilfælde skal tage stilling til både legaliteten og hensigtsmæssigheden af en sådan efterforskning. Derudover skal retten, når denne skal træffe afgørelse om foranstaltninger om tvangsindgreb, som normalt er henlagt til retten vurdere både legaliteten, nødvendigheden og hensigtsmæssigheden heraf.¹⁵

Ifølge bestemmelsens ordlyd kan dette ske efter begæring fra parterne. Hermed opstår spørgsmålet om domstolenes legalitetskontrol er begrænset af parternes anmodninger. I U 2002.1677/3 Ø udtaler Landsretten, at Byrettens kritik af politiets sene udfærdigelse af anmeldelsesrapport og afhøringsrapport i en narkotikasag, er foretaget ubeføjet, idet den er foretaget af egen drift. Dette taler for, at rettens stillingtagen til lovmæssigheden ikke kan ske ex officio. Af forarbejderne fremgår det, at det er domstolenes opgave at føre kontrol med politiets efterforskning.¹⁶ Dette kan indikere, at domstolene af egen drift må være berettigede til at efterprøve lovligheden af politiets efterforskning. Forfatteren Birgitte Brøbech mener, at retssikkerhedsmæssige grunde taler for, at retten i hvert fald altid bør have mulighed for at gøre forsvareren opmærksom på, at et efterforskningskridt kan være ulovligt, for på den måde at give forsvareren mulighed for at bede retten tage stilling til spørgsmålet.¹⁷ Legalitetskontrollen udgør ikke en selvstændig eksklusionsregel, og retterne skal efter denne bestemmelse ikke tage stilling til, hvorvidt et bevis skal admitteres eller ekskluderes, jf. U 1992.318/2.

4.3 Regulering af tvangsindgreb

Indledningsvis vil begrebet tvangsindgreb blive defineret. Dette beror på, at efterforskningskridt der er omfattet af begrebet tvangsindgreb, kræver en særskilt lovhjemmel.¹⁸ Heroverfor står efterforskningskridt, som falder uden for definitionen.

¹⁴ Betænkning om efterforskning i straffesager mv., nr. 1971/622, s. 14

¹⁵ Betænkning om efterforskning i straffesager mv., nr. 1971/622, s. 14

¹⁶ Bemærkningerne til lovforslaget i FT 1976-1977, tillæg A, spalte 216

¹⁷ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 49

¹⁸ Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1989/1159, s. 36

4.3.1 Definition af straffeprocessuelle tvangsindgreb

Straffeprocessuelle tvangsindgreb er efterforskningsskridt som politiet på visse nærmere betingelser kan foretage over for en sigtet eller andre og som udgør et indgreb i individets grundlæggende rettigheder.¹⁹ Kendetegnene for disse indgreb er, at de kan foretages uden samtykke fra den sigtede og dermed kan gennemføres ved tvang.²⁰

Begrebet er ikke defineret i retsplejeloven.

Det er herefter væsentligt at fastslå, hvilke efterforskningsmetoder, der udgør et straffeprocessuelt indgreb, idet sådanne kræver en særskilt lovhjemmel.²¹ Det er af Hans Gammeltoft-Hansen anført at straffeprocessuelle tvangsindgreb forstås

*... ”en foranstaltning der efter sit almindelige formål udføres som led i en strafforfølgning, og hvorved der realiseres en strafbar gerningsbeskrivelse, rettet mod legeme, frihed, fred, ære eller privat ejendomsret”.*²²

Heri ligger to kriterier; at foranstaltningen skal have strafforfølgning som sit almindelige formål, og udelukker dermed foranstaltninger, som ikke udføres med strafforfølgning for øje, f.eks. kontrolforanstaltninger eller lignende, og at der skal være tale om realisering af en objektiv gerningsbeskrivelse i straffeloven. Det er således elementet af tvang, der adskiller disse indgreb fra almindelige efterforskningsskridt.²³ Denne definition er i det væsentligste i overensstemmelse med den som er fremført i forarbejderne, med følgende ordlyd:

*... ”1) at det foretages som led i en strafforfølgning, 2) at det påtvinger sigtede eller andre indgreb i deres private interesseskæring, og 3) at det foretages på en sådan måde, at politiets handlinger ville være strafbare, hvis de ikke var særligt hjemlede som led i strafforfølgningen.”*²⁴

Det følger af betænkningens definition, at der ligeledes skal være tale om et indgreb i den sigtedes eller andres private interesseskæring. I det væsentligste har Justitsministeriets Strafferetsplejeudvalg tilsluttet sig denne definition og Eva Smith anfører i sin beskrivelse af straffeprocessuelle

¹⁹ Straffesagens gang, 5. udg., Gorm Toftegaard Nielsen, 2011, s. 82

²⁰ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 104

²¹ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 104

²² Straffeprocessuelle tvangsindgreb, retspolitiske studier, Hans Gammeltoft-Hansen, 1981, s. ?

²³ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 371

²⁴ Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984, s. 11 og genanvendt i betænkning nr. 1989/1159

tvangsindgreb, at der skal være tale om indgreb i rettigheder, som er beskyttet af lovgivning, der vedrører individets frihed og integritet og at indgrebet, hvis straffeprocessuelle regler herom ikke fandtes, ville være ulovligt.²⁵ Dermed vil politiets overskridelser af regler, der tager sigte på en beskyttelse af almenvellet, ikke udgøre et tvangsindgreb.

Af ovenstående følger at efterforskningskridt, der ved foretagelsen ikke har de karakteristika som følger af definitionen, ikke udgør straffeprocessuelle tvangsindgreb. Dermed stilles der for disses vedkommende ikke krav om særskilt lovhjemmel.

4.3.2 Betingelserne for foretagelse af tvangsindgreb

Der opstilles en række betingelser for anvendelsen af tvangsindgreb. Dette gøres af hensyn til den sigtede, som endnu ikke er fundet skyldig. Betingelserne hænger sammen med graden af den krænkelse der påføres den sigtede, men endnu ikke domfældte person.²⁶ Dette er knyttet til nødvendigheds- og proportionalitetsgrundsætningen, som foreskriver, at et indgreb ikke må foretages, hvis en mindre indgribende foranstaltning er egnet til at opfylde formålet og at indgrebet ikke må være uforholdsmæssigt i forhold til indgrebets formål og sagens betydning.²⁷

Retsplejeloven indeholder i kap. 67-75 bestemmelser, der regulerer efterforskning, herunder tvangsindgreb. Der kræves en lovhjemmel for tvangsindgreb, idet denne type efterforskningskridt griber ind i et individs rettigheder.²⁸ Bestemmelserne er spredt i retsplejeloven og er opbygget således, at de omhandler hvert indgreb i kapitler for sig.

Reglerne der regulerer tilvejebringelse af beviser ved tvangsindgreb kan kategorisk opdeles i formelle kompetenceregler, procedureregler og materielle regler.²⁹ De formelle kompetenceregler knytter sig til spørgsmålet om, hvem der skal bestemme, at det pågældende indgreb kan foretages, hvor procedurereglerne omhandler fremgangsmåden ved foretagelse af et i øvrigt lovligt indgreb. De materielle regler angiver, hvilke krav der stilles til kriminalitetens alvor, mistanken styrke og indikation, hvor indholdet af disse krav bestemmes af indgrebets intensitet. Hvis de materielle betingelser ikke er til stede, er der ikke det fornødne grundlag for at foretage indgrebet.

²⁵ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 418

²⁶ Straffeprocessen, 3. udg., Michael Kistrup m.fl., 2017, s. 446

²⁷ Straffeprocessen, 3. udg., Michael Kistrup m.fl., 2017, s. 446

²⁸ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 51

²⁹ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 79

Derudover er reguleringen af de forskellige former for tvangsindgreb ikke ensartet, idet indgrebene er af forskellig karakter og styrke, hvorfor der stilles forskellige krav til disse.³⁰

4.4 Beviser tilvejebragt i forbindelse med ransagning

Hvor ingen lov hjemler særlig undtagelse må husundersøgelse og undersøgelse af andre genstande, kun ske efter en retskendelse. Boligens ukrænkelighed er grundlovsfæstet i GRL § 72 og udgør en grundlæggende rettighed for borgerne ligesom retten til privatliv og familieliv i EMRK art. 8.

En ransagning udgør et straffeprocessuelt indgreb, hvorved denne rettighed krænkes, og må derfor ikke foretages medmindre betingelserne herfor er opfyldte.

Det fremgår af forarbejderne, at en ransagning er defineret som ... *”den type straffeprocessuelle tvangsindgreb, hvor politiet i strid med husfreden eller privatlivets fred foretager undersøgelser af en persons husrum, andre lokaliteter eller genstande”*.

4.4.1 Regler om ransagning

Kapitlet vil gennemgå reglerne for foretagelse af ransagninger.

Anvendelsesområde for bestemmelsen om ransagning

Hjemlen for politiet til at foretage ransagning fremgår af RPL § 793, stk. 1, som har følgende ordlyd:

”Politiet kan efter reglerne i dette kapitel foretage ransagning af 1) boliger og andre husrum, dokumenter, papirer og lignende samt aflåste genstande, og 2) andre genstande samt lokaliteter uden for husrum”.

Ransagninger kan på denne baggrund opdeles i kategori 1- og 2-ransagninger. Denne sondring bygger på, at kategori 1-ransagning omhandler indgreb i objekter, som er beskyttet i GRL § 72, og en deraf følgende forskel i indgrebenes intensitet.³¹ Derudover har sondringen betydning i relation til, hvem der har kompetence til at beslutte at indgrebet skal foretages.

Det følger af stk. 2, at undersøgelser der frit kan foretages på offentligt tilgængelige steder, ikke er omfattet af ransagningsbegrebet, og dermed finder reglerne ikke anvendelse på sådanne

³⁰ I betænkning nr. 1104 om legemsindgreb under efterforskningen angives som årsag til en todeling af indgrebene i retsplejeloven, at de varierer i intensitet.

³¹ Jf. betænkning nr. 1159/1989, s. 51

undersøgelser. Det følger af ovenstående definition af tvangsindgreb, at indgrebets almindelige formål skal være strafforfølgning. Dermed er undersøgelser, der foretages som led i udøvelsen af foranstaltninger med andet formål ikke omfattet, jf. også U 2017.1339 Ø. I denne sag var formålet besigtigelsen af et rockerklubhus i forbindelse med en forlængelse af opholdsforbud, og havde ikke karakter af en ransagning eller straffeprocessuelt tvangsindgreb i øvrigt.

Hvor formålet med ransagning er et andet end bevistilvejebringelse, f.eks. eftersøgning af en mistænkt for anholdelse eller person for straffuldbyrdelse finder reglerne i §§ 759 og 761 anvendelse, jf. § 793, stk. 3.

Betingelserne for ransagning

Sondringen mellem mistænkt og ikke-mistænkt og har betydning for intensiteten af kravene der stilles til ransagningen. I det følgende vil betingelserne derfor blive gennemgået på baggrund af denne sontring, mens de bestemmelser som gælder generelt, vil blive behandlet under ét.

Mistænkt

Ved ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande som en mistænkt har *rådighed* over, kan kun foretages såfremt denne med *rimelig grund* er mistænkt for en *lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale*, jf. RPL § 794, stk. 1, nr. 1. Indikationskravet ved denne form for ransagning er, at denne har *væsentlig betydning* for efterforskningen. Det er dermed ikke afgørende, hvilket ejerforhold der er tale om, blot den mistænkte har rådighed over genstanden, hvorfor f.eks. et hotelværelse også er omfattet.³² Mistankekravet er ved denne type ransagninger opfyldt, når politiet kan formulere en begrundet mistanke mod den pågældende, og kræver således ikke, at der er rejst en sigtelse, jf. TfK 2019.187 V.³³ Mistanken skal dog være tilstrækkeligt konkretiseret og der skal foreligge omstændigheder, der støtter mistanken, jf. U 2007.2326 Ø og U 2009.46 V, hvor mistanken ikke var blevet konkretiseret og i sidstnævnte var en hashlugt i en bil påstået af betjentene ikke tilstrækkeligt godtgjort ved øvrige omstændigheder, idet der ikke fandtes hash i bilen og hundeføreren, der var

³² Jf. betænkning nr. 1159/1989, s. 50

³³ I TfK 2019.187 V havde Landsretten hjemvist sagen til fornyet behandling i byretten, idet Landsretten slog fast, at der intet krav stilles til, at der skal foreligge en sigtelse for at udføre ransagningen. Landsretten tog samtidig stilling til, hvorvidt en begæring der beskrev baggrunden for ønsket om at foretage ransagning, var tilstrækkeligt for byretten til at vurdere om mistænkte var mistænkt med rimelig grund, hvilket blev besvaret bekræftende.

ankommet ca. en halv time senere ikke havde bemærket hashlugt. Særligt i sager, hvor ransagningen støttes på en anonym anmeldelse, skærpes kravene til, hvornår rimelig grund anses at foreligge.³⁴

Hvad der nærmere anses for at være af væsentlig betydning for en sag, er vanskeligere generelt at fastlægge, idet det i høj grad afhænger af den konkrete sags oplysninger og omstændigheder i øvrigt. I TfK 2002.37 Ø kunne en ransagning af mistænkt bopæl i forbindelse med et butikstyveri ikke anses for at være af væsentlig betydning for sagen, da begæringen om ransagning først blev fremsat næsten to måneder efter butikstyveriet, og desuden ansås en ransagning at stå i misforhold til den forstyrrelse af mistænkt forhold den ville forvolde, sagens betydning og den retsfølge, der ville kunne ventes, hvis mistænkte blev dømt.

Ovenstående gør sig udelukkende gældende for kategori 2-ransagninger. Såfremt der er tale om en kategori 1-ransagning over for en mistænkt skærpes kriminalitetskravet og indikationskravet, hvorefter der enten skal være tale om et forhold, der kan medføre fængselsstraf, eller at der er bestemte grunde til at antage, at bevis vil kunne sikres eller genstande, der kan beslaglægges vil kunne findes ved ransagningen, jf. RPL § 794, stk. 2. Det fremgår af forarbejderne, at der stilles krav om, at der skal være objektive bestemte grunde for at antage, at det man søger efter forefindes.³⁵ Det er således, ifølge formuleringen ”enten”, kun én af betingelserne, der yderligere skal være opfyldt. Der må ikke foretages ransagning af materiale der stammer fra vidneudelukkede personer, jf. RPL § 794, stk. 3.

Ikke-mistænkt

En ransagning hos en ikke-mistænkt af husrum, andre lokaliteter eller genstande må kun ske, såfremt ransagningen vedrører lovovertrædelse, der kan medføre fængselsstraf eller bevis vil kunne sikres eller genstande, der kan beslaglægges vil kunne findes ved ransagningen, jf. RPL § 795, stk. 1, nr. 1 og 2.

Der kan ikke foretages ransagninger hos vidneudelukkede personer. Det omfatter skriftligt materiale og lignende mellem mistænkte og den pågældende person, hos hvem ransagningen foretages, når denne er vidneudelukket efter § 170. For vidneudelukkede personer efter § 172, gælder det materiale

³⁴ Se således U 2004.930 V, hvor en anonym henvendelse ikke udgjorde tilstrækkeligt grundlag for mistanke med rimelig grund, idet mistanken ikke var støttet af øvrige omstændigheder. Modsat i TfK 2020.770, hvor en kilde, hvis identitet politiet var bekendt med og som vurderedes at være troværdig havde anmeldt narkotikasal. Kilden havde ved anmeldelsen oplyst om, at anmeldte aktuelt afsonede med fodlænke, hvilket viste sig at være rigtigt. Herudover fremgik det af politiets oplysninger, at anmeldte to gange tidligere inden for kort tid var blevet dømt for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer. Alle omstændighederne taget i betragtning forelå der mistanke med rimelig grund.

³⁵

der indeholder oplysninger om forhold, som den pågældende er udelukket fra at vidne om, der er undtaget fra ransagningen, jf. RPL § 795, stk. 2.

Beslutningskompetence om foretagelse af ransagning

Beslutningskompetencen om iværksættelse af ransagning er tillagt domstolene og træffes ved kendelse, jf. RPL § 796, stk. 2. Undtagelsen hertil omfatter tilfælde, hvor ransagningen foretages af andre genstande eller lokaliteter uden for husrum som mistænkte har rådighed over, de såkaldte kategori 2-ransagninger. I så fald kan politiet træffe beslutning om iværksættelse af ransagningen, og der kræves således ikke retskendelse, jf. RPL § 796, stk. 1. Beslutningskompetencen ligger tillige hos politiet i situationer, hvor der i umiddelbar forbindelse til en anmeldelse eller opdagelse skal ske en kategori 1-ransagning hos en ikke-mistænkt, og det ikke er muligt straks at komme i kontakt med vedkommende, jf. RPL § 796, stk. 6.

Periculum in mora

I situationer, hvor undersøgelsens øjemed ville forspildes, såfremt politiet skulle afvente en retskendelse, kan politiet fravige ovenstående kompetencebestemmelser og foretage ransagningen, jf. RPL § 796, stk. 3. De materielle betingelser for at foretage ransagningen skal dog stadig være overholdt. En ransagning der er foretaget efter periculum in mora-bestemmelsen skal inden for 24 timer forelægges retten til godkendelse, såfremt anmodning herom fremsættes af den hos hvem ransagningen foretages. Politiet har pligt til at vejlede denne om muligheden, for at få ransagningen indbragt for retten, jf. RPL § 798, stk. 2. Det er ikke en forudsætning for iværksættelse af en ransagning på øjemedet, at sigtede forinden skal have adgang til at drøfte sagen med sin forsvarer, jf. U.2018.2096Ø. Det er ikke lovreguleret, hvilken konsekvens en manglende forelæggelse skal have, og det er således domstolene der afgør dette, jf. § 746, stk. 1.

Samtykke

Hvis der indhentes samtykke fra en mistænkt til foretagelse af en kategori 1-ransagning, kan beslutningen herom træffes af politiet, jf. § 796, stk. 5. Der stilles som formkrav, at samtykket skal ske skriftligt.³⁶ Samtykket medføre ikke, at de materielle betingelser kan fraviges, og de skal således fortsat være opfyldte for at en ransagning baseret på samtykke kan gennemføres. Hvis en ikke-

³⁶ Jf. betænkning nr. 1159/1989, s. 29

mistænkt samtykker til en ransagning, bringes ransagningen uden for reguleringen og betingelserne skal herefter ikke være opfyldt, for at ransagningen kan foretages.³⁷ Samtykket skal være skriftligt, medmindre det afgives i umiddelbar tilknytning til en anmeldelse eller opdagelse af et strafbart forhold.³⁸

Fremgangsmåden

Foretagelsen af en ransagning er underlagt proportionalitets- og skånsomhedsprincippet.

En ransagning må ikke foretages, hvis den under hensyn til formål, sagens betydning og den krænkelse og ulempe den må anses at forvolde vil være et uforholdsmæssigt indgreb, jf. RPL § 797, stk. 1. Der lægges ved vurderingen vægt på, om ransagningen er forbundet med ødelæggelse eller beskadigelse af ting, jf. RPL § 797, stk. 2.

Ransagningen skal derudover foretages så skånsomt som muligt omstændighederne taget i betragtning og uden at tidspunkt eller fremgangsmåden vækker unødigt opsigt, jf. RPL § 798, stk. 1.

Ved gennemførelse af ransagningen har politiet en oplysningspligt. Politiet skal herefter gøre tilstedeværende bekendt med ransagningen samt grundlaget herfor og opfordrer disse til at overvære ransagningen, jf. RPL § 798, stk. 2. Det følger tillige af bestemmelsen, at retskendelse skal forevises på begæring. Ved ransagninger der er foretaget efter *periculum in mora*-bestemmelsen, omfatter oplysningspligten tillige en vejledning af den pågældende om muligheden for at indbringe indgrebet for retten inden for 24 timer.

Den berørte person kan kræve, at der tilkaldes et vidne udpeget af denne, jf. § 798, stk. 2, 4. pkt. Ransagningen kan dog ikke afvente at vidne kommer til stedet, hvis denne bor langt væk eller ikke kan træffes og vidne kan nægtes af politiet, hvis det vurderes af efterforskningsmæssige grunde.³⁹

Hvis der derimod ingen træffes i tilknytning til foretagelsen af en kategori 1-ransagning, indkaldes så vidt muligt to husfæller eller andre vidner til overværelsen af ransagningen, jf. RPL § 798, stk. 3. Efterfølgende skal politiet underrette den person som har rådighed over ransagningsobjektet og vejledes om muligheden for domstolsprøvelse.

³⁷ Jf. betænkning nr. 1159/1989, s. 49

³⁸ Straffesagens gang, 5. udg., Gorm Toftegaard Nielsen, 2011, s. 92

³⁹ Straffeprocessen, 3. udg., Michael Kistrup m.fl., 2017, s. 484

4.4.2 Underretning af forsvareren forud for ransagningen

Når politiet skal foretage visse efterforskningskridt, skal forsvareren underrettes herom, så denne har lejlighed, til at være til stede og stille forslag omkring gennemførelsen af dette, jf. § 745 d, stk. 1. Bestemmelsen nævner afhøringer, konfrontationer en fotoforevisning og *andre efterforskningskridt*⁴⁰, der anses for at være af lignende betydning. Bestemmelsen omhandler efterforskningskridt, hvor beviser tilvejebragt i forbindelse hermed antages at ville anvendelse som bevis under en domsforhandling.

Det er i U 2003.2645/2 fastslået, at underretningspligten i relation til forsvareren ikke gælder, når politiet foretager ransagninger. Politiet handler dermed ikke i strid med reglerne, når de ikke underretter forsvareren om ransagningen.

4.5 Beviser tilvejebragt i forbindelse med afhøring

På baggrund af ovenstående definition af straffeprocessuelle tvangsindgreb vurderes afhøringer af sigtede at falde uden for denne definition. Afhøringer af sigtede har strafforfølgning som formål, men realiserer ikke et strafbart forhold, idet det ikke er ulovligt at afhøre nogen. Dermed mangler elementet af tvang. Alligevel findes der for dette efterforskningskridt en regulering ved bestemmelser i retsplejeloven. Dette hænger sammen med selvinkrimineringsforbuddet og den materielle sandheds princip. Formålet med reglerne er at sikre at sigtede ikke bliver påtvunget at inkriminere sig selv eller til afgivelse af urigtige forklaringer eller tilståelser, som dermed kan lede til urigtige domsfældelser.⁴¹

4.5.1 Reglerne om afhøring af sigtede

I § 750 findes hjemmel for politiets foretagelse af afhøringer. Bestemmelsen lyder som følger:

”Politiet kan foretage afhøringer, men kan ikke pålægge nogen at afgive forklaring, og ingen tvang må anvendes for at få nogen til at udtale sig. Enhver er dog pligtig på forlangende at opgive navn, adresse og fødselsdato til politiet. Undladelse heraf straffes med bøde.”

Politiet kan dermed foretage afhøringer af personer og forlange at blive bekendtgjort med deres identitet. Bestemmelsen indeholder ikke en tilladelse til at pålægge nogen at afgive forklaring, og

⁴⁰ Min fremhævelse.

⁴¹ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 163

bestemmelsen indeholder tillige et forbud mod anvendelse af tvang for at opnå en forklaring. Hvis en person nægter at afgive oplysninger om sin identitet kan dette straffes med bøde, men politiet kan også anholde personen, jf. 1959.949/1 Ø.

Politiet skal tilføre det væsentlige indhold af den afgive forklaring til rapporten og særlige vigtige dele gengives i det omfang det er muligt med afhørtes egne ord, jf. RPL § 751, stk. 1. Forklaringen skal foreholdes den afhørte, således at denne har mulighed, for at komme med tilføjelser eller ændringer, og disse skal ligeledes medtages, jf. stk. 2. Ifølge samme bestemmelse, skal den afhørte underrettes om, at denne ikke har pligt til at underskrive rapporten. Forklaringen må kun lydoptages, når den afhørte er blevet bekendtgjort hermed.

Fremgangsmåden for gennemførelse af afhøringer er reguleret i en række bestemmelser, som skal sikre, at afhøringerne foregår på en måde, hvor sigtedes rettigheder, herunder retten til ikke at inkriminere sig, iagttages og at denne ikke bliver udsat for tvang i forsøget på at opnå en forklaring eller tilståelse. Desuden finder forbuddet mod tortur og nedværdigende behandling også anvendelse, og dermed må ingen udsættes for tortur eller anden inhuman behandling for at få denne til at udtale sig eller fremkomme med en tilståelse, jf. EMRK art. 3.

Oplysningspligt

Den sigtede har ikke pligt til at udtale sig, og politiet skal udtrykkeligt vejlede denne om sigtelsen og om retten til tavshed, jf. § 752, stk. 1. Det skal fremgå af rapporten at bestemmelsen er iagttaget. Bestemmelsen tilsigter at den sigtede ikke ufrivilligt bidrager med oplysninger i sagen, som kan bevise hans skyld. Dette beror på en grundlæggende tanke om, at det ville være unfair, hvis den sigtede havde en pligt, til at anmelde sig selv eller angive forklaring mod sig selv og er dermed en del af retten til ikke at inkriminere sig selv.⁴² Heraf følger også, at den tiltalte, hvis denne vælger at udtale sig, ikke har en pligt til at tale sandt. Hvis sigtede udtaler sig, kan dette blive brugt, til at sandsynliggøre hans skyld.⁴³ Politiets oplysningspligt angående retten til tavshed udgør derfor et vigtigt værn af den sigtedes rettigheder, idet den sikrer, at sigtede ikke kommer til at afgive en forklaring denne ellers ikke ville have afgivet på grund af ukendskab til sine rettigheder. Oplysningspligten fungerer

⁴² Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 164

⁴³ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 200

ligeledes som en indikator for, at sigtede har haft muligheden for at forholde sig tavs og dermed som bevis for, at sigtede ikke er blevet tvunget til at afgive forklaring.⁴⁴

Forbuddet mod selvinkriminering, herunder retten til tavshed er desuden omfattet af EMRK art. 6, stk. 1, jf. *Funke v. France*.⁴⁵

Fremgangsmåden

Måden hvorpå politiet gennemfører afhøringen og stiller spørgsmål er ligeledes underlagt regulering. Spørgsmål må således ikke stilles på en måde, hvor noget som, af den sigtede, er benægtet ikke erkendt forudsættes tilstået, jf. RPL § 752, stk. 3. Af samme bestemmelse fremgår også, at der ikke af politiet må benyttes løfter, urigtige foregivender eller trusler til at få den sigtede til at udtale sig eller fremkomme med en tilståelse. Den sigtede må således ikke manipuleres eller narres til at udtale sig eller til at fremskaffe beviser imod sig selv, for en forbrydelse denne har begået.⁴⁶

Afhøring af sigtede må ikke forlænges alene med henblik på at opnå en tilståelse, jf. RPL § 752, stk. 4. For afhøringer der ikke er ganske kortvarige, skal der tilføres et start- og sluttidspunkt i rapporten. Der kan ligeledes ikke ske varetægtsfængsling af den sigtede med det formål at fremtvinge en tilståelse.⁴⁷

Beskikkelse af forsvarer i forbindelse med afhøring

Det følger af § 732, stk. 2, at politiet har pligt til at vejlede den sigtede om at få en forsvarer beskikket. Dette har en betydning i forhold til gennemførelsen af en afhøring, idet politiet ved beskikkelse af en forsvarer skal iagttage en række bestemmelser, der bl.a. skal sikre at forsvareren får mulighed, for at deltage i og regulere behandlingen af sagen på efterforskningsstadiet. Det har ingen betydning for anvendelse af reglerne om underretning af forsvareren, hvorvidt der er tale om en beskikket eller valgt forsvarer.⁴⁸ Begæring om beskikkelse af forsvarer kan fremsættes både af den sigtede og af politiet, jf. § 732, stk. 2, 1. pkt. Politiet skal tilføre rapporten, at de har iagttaget deres vejledningspligt af sigtede ifølge bestemmelsens 3. pkt.

⁴⁴ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 179f.

⁴⁵ *Funke v. France*, application no. 10828/84, Court Chamber, Strasbourg, 25. February 1993

⁴⁶ *Straffeprocessen*, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 201

⁴⁷ *Straffeprocessen*, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 201

⁴⁸ Betænkning om efterforskning i straffesager mv. nr. 1971/622, s. 42

Forsvareren har ret til at overvære afhøringen af sigtede, og til at stille yderligere spørgsmål, jf. § 745 c. Retten omfatter kun spørgsmål rettet til sigtede og altså ikke medsigtede, vidner mv. Forsvareren må ikke på baggrund af rettigheden styre eller gribe ind i politiets afhøring, og spørgsmål antages at må stilles efter afslutningen af politiets afhøring er tilendebragt. Af samme bestemmelse fremgår det, at forsvareren efter begæring skal underrettes om tidspunktet for afhøringen. Politiet har ikke pligt til at tilkalde en forsvarer forud for afhøringen, medmindre den sigtede anmoder herom.⁴⁹ Undtagelsen hertil gælder i tilfælde, hvor der er tale om, at sigtede er varetægtsfængslet og isolationsfængslet efter bestemmelsen i § 770 a. I sådanne situationer er der forbud mod at afhøre den sigtede uden forsvarerens tilstedeværelse, medmindre begge parter samtykker heri, jf. § 745 c, 3. pkt.

Hvor en afhøring formodes at ville finde anvendelse som bevis i retten, har politiet en underretningspligt, som består i at underrette forsvareren forud for gennemførelsen af afhøringen, således at denne får lejlighed til at være til stede under afhøringen, jf. § 745 d. Forsvareren kan stille forslag til gennemførelsen af afhøringen, og disse skal tilføres rapporten. Uenigheder omkring gennemførelsen af afhøringen kan indbringes for retten i medfør af § 746, stk. 1. I situationer, hvor det ikke er muligt at underrette forsvareren eller denne ikke kan komme til stede, er det kun uopsættelige afhøringer der kan gennemføres, og politiet skal i forlængelse heraf uden ophold underrette forsvareren herom.

4.6 Tilfældighedsfund

Tilfældighedsfund er ikke omfattet af begrebet ulovligt tilvejebragte beviser. Dette skyldes, at et tilfældighedsfund hidrører fra et i øvrigt lovligt indgreb, hvor betingelserne for foretagelsen af ransagningen er opfyldte. Der findes to typer af tilfældighedsfund; oplysninger om en lovovertrædelse, der kunne have dannet grundlag for indgrebet og oplysninger om en lovovertrædelse, der ikke ville have kunne danne grundlag for indgrebet. Forskellen knytter sig til de materielle betingelser for foretagelse af et indgreb, idet formålet med disse netop er at sørge for at det pågældende indgreb er proportionalt med kriminalitet det anvendes overfor. Førstnævnte situation volder ikke nærmere problemer, idet de materielle betingelser for at tilvejebringe oplysningen man tilfældigt er kommet i besiddelse af er opfyldt. Det forholder sig anderledes når betingelserne ikke kan anses for at være opfyldt. Dette

⁴⁹ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008, s. 202

skyldes, at politiet under normale omstændigheder ikke ville være kommet i besiddelse af beviset, da adgangen til at foretage ransagningen ville have været afskåret, som følge af manglende opfyldelse af de materielle krav. Spørgsmålet er relevant i relation til anvendelsen af tilfældighedsfund. Modsat ulovligt tilvejebragte beviser er anvendelsen af tilfældighedsfund reguleret i retsplejeloven. Hvis politiet under en ransagning får oplysninger om en lovovertrædelse som ikke opfylder de materielle krav til ransagningen, kan politiet bruge oplysningen som led i deres efterforskning, men ikke som et bevis i retten vedrørende denne ”nye” lovovertrædelse, jf. RPL § 800, stk. 1. Undtagelsen hertil er i en række nærmere opregnede situationer, når ransagningen har været foretaget som en hemmelig ransagning eller hvis ransagningen har vedrørt en opløsning af en forening, jf. RPL § 800, stk. 2 og 3.

4.7 Ulovligheden hænger sammen med tilvejebringelsen af beviset

Det følger af legalitetsprincippet og ovenfor anførte regler omkring politiets bevistilvejebringelse ved tvangsindgreb, at dette skal foregå i overensstemmelse med bestemmelserne herom. Dette gælder også for de efterforskningsskridt, som ikke kan kategoriseres som værende et tvangsindgreb, men hvor det pågældende efterforskningsskridt er lovreguleret. Konsekvensen af et indgreb, der tilsidesætter disse regler og resulterer i en tilvejebringelse af et bevis, må derfor være, at indgrebet er ulovligt.

Dette gælder uanset om det er formelle kompetenceregler, procedure- eller materielle regler for indgrebene der er blevet overtrådt, og ulovligheden knytter sig dermed til tilvejebringelsen.

Indgreb som er foretaget i periculum in mora-situationer og efterfølgende kræver godkendelse, vil være ulovlige såfremt de ved forelæggelse for retten ikke kan godkendes fordi betingelserne for foretagelse af indgrebet ikke var opfyldte på tidspunktet for indgrebets foretagelse. Det samme gør sig gældende såfremt indberetning for retten ikke sker eller ikke er rettidig.

Dette følger af retspraksis, hvor de materielle betingelser ikke var til stede for foretagelsen af en ransagning på øjemedet, idet kravet til mistankens styrke ikke ansås, for at være opfyldt, jf. U 2013.3047/2 H. I Vestre Landsrets kendelse af 23. september 2008, var de materielle betingelser overholdt, men der var sket en væsentlig tilsidesættelse af de formelle regler, og dermed blev ransagningen ikke godkendt.

Hvis reglerne for afhøring er tilsidesat, udgør de forklaringer, der er tilvejebragt hermed et ulovligt bevis. Dette følger af afgørelsen U 2005.3108 H, hvor en afhøring udført af den danske anklagemyndighed i England var sket i strid med § 750.

På den baggrund udelukkes fra definitionen beviser, der er tilvejebragt ved anvendelse af en kritisk metode, men lovlige fremgangsmåder.

Det tilkommer, som nævnt ovenfor, domstolene at vurdere legaliteten af politiets efterforsknings-skridt. Det har den betydning, at hvis politiet har tilsidesat regler i forbindelse med ransagningen eller afhøringen, men domstolen på trods heraf godkender dette, så er beviset ikke ulovligt. Dette skyldes, at beviset bliver ulovligt i kraft af den ulovlige tilvejebringelse.

Der er i den juridiske litteratur anfægtet, at begrebet ulovligt tilvejebragt bevis er en dækkende betegnelse for området. I sin artikel argumenterer Peter Rørdam for, at en mere retvisende betegnelse er ”mangler ved bevisets tilvejebringelse”. Han støtter sit synspunkt på, at der som hovedregel er tale om, at politiets manglende overholdelse af reglerne om bevistilvejebringelse skyldes ”*manglende omtanke, kluntethed eller misforståelse af reglerne*”, og dermed ikke skyldes en forsætlig omgåelse af reglerne.⁵⁰ I kraft af legalitetsprincippet og de ovenfor anførte regler om tvangsindgreb må begrebet ”ulovligt tilvejebragte beviser” anses for at være mest dækkende for de tilfælde, hvor politiet retsstridigt har tilvejebragt et bevis. Der kan intet sted i retsplejeloven eller retspraksis udledes, at en forudsætning, for at beviset kan anses for at være ulovligt, er at politiet skal have handlet forsætligt.

Birgitte Brøbech anfører tillige, at det ikke er en forudsætning for, at et bevis er ulovligt tilvejebragt, at den ulovlige fremgangsmåde har været forsætlig.⁵¹

5. Retten til retfærdig rettergang i EMRK

I indeværende afsnit vil der blive redegjort for de bestemmelser i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention som er relevante for specialets problemfelt. Dette gøres med henblik på at klarlægge, hvilke regler danske domstole er bundet af ifølge Konventionen og om disse regler indeholder et

⁵⁰ U 2001B.331, Mangler ved bevisets tilvejebringelse, Peter Rørdam, s. 1

⁵¹ Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003, s. 66

generelt forbud mod anvendelsen af beviser tilvejebragt i strid med nationale regler eller bestemmelser i Konventionen.

5.1 Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er inkorporeret i dansk ret

EMRK blev inkorporeret i Danmark med virkning fra 1. juli 1992. ved lov nr. 285 af 29. april 1992. Bestemmelserne i Konventionen er dermed direkte anvendelige i dansk ret.⁵²

Formålet med inkorporeringen var at undgå konflikter mellem national lovgivning og konventionsbestemmelser. Det fremgår af forarbejderne, at ønsket fra lovgivningsmagtens side var at undgå, at de retsanvendende myndigheder skulle føle sig forpligtet til at træffe afgørelser i strid med konventionsbestemmelser i tilfælde, hvor en lov ikke gav domstolene kompetence til at træffe en afgørelse, der kræves efter en konventionsbestemmelse eller hvor en lov har en så generel formulering, at anvendelsen i en konkret situation kan føre til krænkelse af en konventionsbestemmelse f.eks. art. 3.⁵³ Dette mente man kunne imødegås ved en inkorporering, idet det kun er inkorporerede konventioner, der kan tilsidesætte en klar dansk lovgivning.⁵⁴

Danmark er forpligtet til at overholde menneskerettighederne der fremgår af 1. sektion af Konventionen, jf. EMRK art. 1. Dette gælder såvel en negativ forpligtelse, hvorefter Danmark skal sikre, at staten ikke gør indgreb i borgernes menneskerettigheder, som en positiv forpligtelse, hvor staten skal sikre, at borgernes rettigheder ikke krænkes.⁵⁵

Hvis et individ eller en stat mener, at Danmark har tilsidesat sine menneskeretlige forpligtelser ved enten at krænke menneskerettighederne eller ikke i tilstrækkelig grad at sikre en overholdelse af disse, kan de indbringe spørgsmålet for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, jf. EMRK art. 33 og 34.⁵⁶

⁵² Strafferet og menneskeret, 1. udgave, Trine Baumbach, 2014, s. 20

⁵³ Lovforslagets almindelige bemærkninger, pkt. 4.3.1 om retsvirkningerne af en inkorporering (lov nr. 285/1992)

⁵⁴ Strafferet og menneskeret, 1. udgave, Trine Baumbach, 2014, s. 20

⁵⁵ Strafferet og menneskeret, 1. udgave, Trine Baumbach, 2014, s. 37

⁵⁶ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol benævnes herefter EMD.

Når EMD afsiger en endelig afgørelse er medlemslandene forpligtet til at følge denne, jf. EMRK art. 46, stk. 1. Det er kun det land, som er part i sagen der er forpligtet hertil, men EMD har i *Opuz vs. Turkey* udtalt følgende:

”... bearing in mind that the Court provides final authoritative interpretation of the rights and freedoms defined in Section I of the Convention, the Court will consider whether the national authorities have sufficiently taken into account the principles flowing from its judgments on similar issues, even when they concern other States”

Det følger heraf, at selvom en endelig afgørelse afsagt af EMD kun er bindende for parterne, lægger EMD i sine afgørelser vægt på, hvorvidt en medlemsstat i tilstrækkelig grad tilpasser sig praksis fra EMD også selvom denne hidrører fra afgørelser, hvor staten ikke selv har været part.

Det er fast antaget i dansk ret, at domstolene ved retsanvendelsen skal lægge praksis fra EMD til grund, for på den måde senere undgå at blive dømt ved EMD. Danmark er samtidig forpligtet til at overholde EMRK og praksis fra EMD der er knyttet hertil. Dermed gælder de generelle krav som EMD giver udtryk for eller som kan udledes af dennes endelige afgørelser, hvor Danmark ikke er part i sagen, implicit også for Danmark.⁵⁷

5.2 Fair trial

Art. 6.1 – en analyse af reglens indhold og om den udgør et absolut forbud mod anvendelse af ulovligt tilvejebragte beviser.

Princippet om fair trial er udtrykt i EMRK art. 6, stk. 1. Det fremgår af bestemmelsen at anvendelsesområdet for denne er civile sager og straffesager. Bestemmelsen fastslår, at enhver har ret til en retfærdig rettergang inden for rimelig tid ved en upartisk og uafhængig domstol. Derudover stiller bestemmelsen krav om at sagen skal være tilgængelig for offentligheden med de begrænsninger der er angivet, f.eks. af hensyn til den offentlige orden eller i særlige tilfælde, hvor offentligheden vil skade retfærdighedens interesse.

⁵⁷ Strafferet og menneskeret, 1. udgave, Trine Baumbach, 2014, s. 23 f. og Justitsministerens svar til spørgsmål nr. 225 stillet af Folketingets Retsudvalg, Retsudvalget 2018-19 (1. samling), REU Alm.del, dok. nr. 941781

Det er vanskeligt at generelt at fastslå indholdet af retten til en retfærdig rettergang, idet denne udfyldes gennem praksis fra EMD. Opfyldelse af kravene til denne rettighed afgøres på baggrund af en konkret helhedsvurdering. Det er antaget, at kravene hertil øges, hvor en straffesag må anses for meget indgribende.⁵⁸ Foranstaltninger som udføres i forbindelse med en efterforskning og dermed forud for selve hovedforhandling er tillige omfattet af kravet om retfærdig rettergang.⁵⁹

5.2.1 Fair trial i relation til anvendelsen af ulovligt tilvejebragte beviser i straffesager

Den omstændighed, at en national domstol tillader anvendelsen af et ulovligt tilvejebragt bevis i straffesager, udgør ikke i sig selv en krænkelse af art. 6.

Dette følger af en række afgørelser fra EMD.

I *Schenk vs. Switzerland*⁶⁰ tog EMD stilling til rækkevidden af retten til retfærdig rettergang, og fastslog i den forbindelse, at art. 6 ikke indeholder en regulering af adgangen til at admittere beviser med følgende udtalelse; *"While Article 6 of the Convention guarantees the right to a fair trial, it does not down any rules on the admissibility of evidence as such, which is therefore primarily a matter for regulation under national law. The Court therefore cannot exclude as a matter of principle and in the abstract that unlawfully obtained evidence of the present kind may be admissible."*, jf. præmis 45.

Af samme præmis fremgår, at kompetencen hertil ligger hos de nationale domstole, og at EMD har til opgave at afgøre, hvorvidt rettergangen ud fra en helhedsbetragtning kan anses for at være gennemført på retfærdig vis.

EMD gentog dette standpunkt i *Khan vs. The United Kingdom*⁶¹, hvor der til forskel fra *Schenk vs. Switzerland* var tale om en tilvejebringelse af beviser som var konventionsstridig, idet der i forbindelse hermed var sket en krænkelse af art. 8, stk. 2. EMD udtalte; *"It is not the role of the Court to determine, as a matter of principle, whether particular types of evidence – for example, unlawfully obtained evidence – may be admissible or, indeed, whether the applicant was guilty or not. The*

⁵⁸ Straffeprocess – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 19

⁵⁹ *Salduz v. Turkey*, application no. 36391/02, Grand Chamber judgement, Strasbourg, 27. November 2008

⁶⁰ *Case of Schenk v. Switzerland*, application no. 10862/84, Court (Plenary) judgment, Strasbourg, 12. July 1988

⁶¹ *Case of Khan v. The United Kingdom*, application no. 35394/97, Third Section Judgment, Strasbourg, 12. Maj 2000, final 04/10/2010

question which must be answered is whether the proceedings, including the way in which the evidence was obtained, were fair”, jf. Præmis 34, hvilket også fremgår af Jalloh vs. Germany I præmis 94.

Der kan udledes af ovenstående praksis fra EMD, at domstolen ikke anser det for dets opgave at afgøre, hvorvidt ulovligt tilvejebragte beviser er anvendelige i straffesager, men om rettergangen, hvori de er anvendt, herunder måden beviset er tilvejebragt har været retfærdig i forhold til art. 6. Spørgsmålet om, hvorvidt ulovligt tilvejebragte beviser bør admitteres, er henlagt til de nationale domstole.

Det fremgår også af dommene, at der ikke på baggrund af art. 6 kan opstilles en hovedregel om, at ulovligt tilvejebragte bør udelukkes alene fordi tilvejebringelsen er foretaget i strid med nationale bestemmelser eller er konventionsstridig. Dermed indeholder art. 6 ikke noget forbud mod anvendelsen af bestemte typer beviser, herunder ulovligt tilvejebragte beviser, i straffesager ved de nationale domstole.

Den blotte omstændighed, at beviset er tilvejebragt ulovligt, kan ikke i sig selv resultere i at rettergangen anses for at være unfair.⁶²

Hvorvidt ulovligheden eller krænkelsen får den konsekvens, at admission af beviser tilvejebragt i forbindelse hermed anses for en krænkelse af art. 6, stk. 1, afgøres ud fra en konkret vurdering, hvor karakteren af ulovligheden eller krænkelsen indgår som moment, jf. Khan præmis 34.

Det kan i den forbindelse have en betydning, hvorvidt den ulovlige tilvejebringelse har gjort beviset upålideligt.

Et eksempel på dette ses i PG og JH vs. UK⁶³, hvor beviset var tilvejebragt i strid med art. 8, stk. 2, idet der ikke var national hjemmel til foretagelse af rumaflytning. En ekspert kom frem til, at det var sandsynligt, at stemmen på båndet tilhørte JH. JH gjorde på den baggrund gældende, at beviset var svagt og dermed upålideligt. Da båndet ikke var det eneste bevis, som implicerede JH, fandt EMD ikke, at det var i strid med art. 6, stk. 1, at overlade det til juryen at afgøre bevisernes vægt, jf. præmis 79.

⁶² Parris v. Cyprus, 56354/00, 4 July 2002

⁶³ P.G. and J.H. v. The United Kingdom, application no. 44787/98, Third Section judgement, 25. September 2001, Final 25. December 2001

Retten til retfærdig rettergang udgør således ikke et absolut forbud mod anvendelsen af ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen. Det kan efter omstændighederne udgøre en krænkelse af art. 6, stk. 1, at ulovligt tilvejebragte beviser er blevet admitteret under en straffesag, hvis dette har gjort rettergangen unfair.

6 Princippet om den materielle sandhed

Afsnittet vil kort redegøre for den materielle sandheds princip. Derefter vil betydningen af princippet i relation til ulovligt tilvejebragte beviser blive belyst, idet denne har en betydning for anvendelsen af ulovligt tilvejebragte beviser ved straffesager.

6.1 Den materielle sandheds princip

Princippet om den materielle sandhed udgør et af grundprincipperne i den danske straffeprocess, men er ikke lovreguleret. Det er båret af tanken om at nå frem til, hvad der objektivt set faktisk er foregået i relation til det strafbare forhold der er rejst tiltale for.⁶⁴ Princippet om den materielle sandhed anses for at være en grundregel et værn mod, at der fældes dom over tiltalte der faktisk er uskyldige, og at skyldige drages til ansvar.⁶⁵ Det påhviler domstolene at påse, at nå frem til den materielle sandhed. Dette følger af, at domstolene både er berettiget og forpligtet til at stille spørgsmål når det er i sandhedens interesse, jf. RPL § 867.

Anklagemyndigheden er tillige bundet heraf, hvilket også kommer til udtryk i bestemmelsen om objektivitetsprincippet, hvorefter anklagemyndigheden ikke blot skal sørge for, at skyldige drages til ansvar, men tillige at forfølgning af uskyldige ikke finder sted, jf. RPL § 96, stk. 2. Det betyder, at anklagemyndigheden skal alle beviser og omstændigheder i betragtning, således også de som taler for tiltaltes uskyld.⁶⁶

Politiet antages også at være bundet af objektivitetsprincippet under efterforskningen,⁶⁷ hvilket er med til at sikre, at forholdet undersøges grundigt, hvor både beviser der taler for og imod, på det givne tidspunkt, sigtedes skyld. På den måde bliver hensynet til den materielle sandhed tilgodeset,

⁶⁴ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 23

⁶⁵ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smit m.fl., 2008, s. 27

⁶⁶ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smit m.fl., 2008, s. 27

⁶⁷ Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smit m.fl., 2008, s. 27

idet grundlaget for vurderingen af den tiltaltes skyld, hviler på de samlede beviser og omstændigheder der relaterer sig til sagen, og ikke kun f.eks. på dem som taler for tiltaltes skyld.

Ovenstående står i modsætningsforhold til forhandlingsmaksimen inden for civilprocessen, hvor parterne selv råder over sagen, og skærer den til. Domstolene kan ikke dømme uden for de rammer, som er sat af parternes påstande og anbringender, og foretager ikke en grundigere undersøgelse af sagens aspekter på den baggrund. I straffesager kan domstolene *ex officio* udsætte sagen, hvis denne finder, at et bevis som skal føres, ikke er til stede og kan desuden bestemme, at beviser skal føres, selvom hverken anklagemyndigheden eller forsvareren har ønsket dette, jf. § 874, stk. 2 og 3.

Reglen sikrer dermed, at beviser som har betydning for sagens belysning ikke udelades og dermed mod, at der sker der urigtige domfældelser.

Den materielle sandheds princip hænger derfor sammen med uskyldsformodningen, hvorefter en tiltalt anses for at være uskyldig indtil det modsatte er bevist. Det er anklagemyndigheden der har bevisbyrden, og hersker der en tvivl om, hvorvidt den tiltalte er skyldig, skal tvivlen komme den tiltalte til gode.

I sager, hvor den tiltalte tilstår at have begået forholdet kan retten ikke alene lægge tilståelsen til grund og dømme den tiltalte på den baggrund. Tilståelsen skal støttes af de øvrige omstændigheder, jf. RPL § 831, stk. 1, nr. 1. Omvendt kan retten, hvis den anser det for bevist, at tiltalte er skyldig dømme denne, uanset anklagemyndighedens påstand om frifindelse, jf. U 1979.912 V. Dermed tjener den materielle sandheds princip både som et værn for den tiltalte som er uskyldig, men også til at sikre, at skyldige bliver stillet til ansvar og ikke blot går fri pga. f.eks. anklagemyndighedens vurdering. På den måde bliver både hensynet til den tiltaltes retssikkerhed og til samfundets interesse i at drage skyldige til ansvar tilgodeset.⁶⁸

6.2 Den materielle sandhed i relation til ulovligt tilvejebragte beviser

Til forskel fra andre lande, f.eks. USA er det i Danmark domstolenes opgave at finde frem til og dømme den tiltalte i overensstemmelse med den materielle sandhed. Derfor er der ikke i dansk ret formaliserede regler omkring bevisvurderingen, men fri bevisbedømmelse, jf. § 880. Bevisførelsen er dermed ikke bundet af lovregler. Dette på baggrund af et ønske om, at nå frem til det materielle sande resultat uden at dette sker til skade for den tiltaltes retssikkerhed.⁶⁹

⁶⁸ Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018, s. 23

⁶⁹ Bevisbedømmelse i straffesager med mange former for beviser m.v. – den fri bevisbedømmelse, artikel af Landsommer Eva Staal, s. 1

I relation til ulovligt tilvejebragte beviser betyder det, at denne type beviser, ikke udelukkes fra bevisførelsen, blot fordi de er tilvejebragt ulovligt. Dette ville ikke være i overensstemmelse med den materielle sandheds princip, hvis domstolene på forhånd var afskåret fra at anvende ulovligt tilvejebragte beviser, der ellers kunne oplyse sagen.

En anvendelse af ulovligt tilvejebragte beviser i straffesager står i modsætningsforhold til den tiltalte og dennes retssikkerhed. Det er åbenbart, at de retsgarantier der søges værnet af reglerne omkring politiets efterforskning og tilvejebringelsen af beviser i forbindelse hermed, udfordres af den omstændighed, at beviset alligevel kan benyttes i sagen mod den tiltalte. Formålet med en del af reglerne er netop at sikre, at beviserne er tilvejebragt ved en objektiv efterforskning og dermed er pålidelige. Det er derfor en balancegang domstolene er ude at gå, når de skal vurdere, hvorvidt et ulovligt tilvejebragt bevis bør admitteres, da det er en hensynsafvejning mellem på den ene side den materielle sandhed og den tiltaltes retssikkerhed.

Hensynet til den materielle sandhed og den frie bevisbedømmelse er således elementer der taler i retningen af, at ulovligt tilvejebragte beviser bør admitteres i straffesager.

Som det fremgår af nedenstående analyse, vurderer domstolene, hvorvidt beviserne bør admitteres ved at inddrage forskellige kriterier, herunder pålideligheden af beviset.

7 Danske domstoles anvendelse af ulovligt tilvejebragte beviser

Indeværende afsnit vil bestå af en analyse af retspraksis, hvorledes domstolene forholder sig til ulovligt tilvejebragte beviser. Det er ikke i dansk lovgivning reguleret, hvordan domstolene skal forholde sig til sådanne beviser.⁷⁰ Analysen vil fokusere på, hvorvidt beviserne admitteres eller ekskluderes og hvilke kriterier domstolene lægger vægt på i den forbindelse.

7.1 Retspraksis ransagninger

Nedenfor gennemgås retspraksis omhandlende ransagninger, hvor enten kompetence-, procedure eller materielle regler ikke er blevet overholdt, og hvor domstolene tager stilling til, hvorvidt beviserne der er tilvejebragt i den forbindelse skal admittes eller ekskluderes.

7.1.1 Kompetenceregler var ikke overholdt

Højesterets kendelse af 25. februar 1994

Den første sag er Højesterets kende af 25. februar 1994.⁷¹ I sagen havde politiet fejlfortolket en bestemmelse i dyreværnslovens § 24, der giver politiet beføjelser til at uden retskendelse at få adgang til et dyrehold. De havde på den baggrund foretaget to ransagninger med 5 måneders mellemrum. Under ransagningerne havde politiet beslaglagt beviser i form af fotomapper og udtalelser fra Det Veterinære Sundhedsråd og kredsdyrlægen.

Politiet havde ikke indhentet forudgående retskendelse på baggrund af fejlfortolkningen og heller ikke indberettet ransagningerne rettidigt til retten, idet indberetningen først fandt sted flere måneder efter, at disse var foretaget.

Forsvareren protesterede herefter mod anvendelsen af beviserne med påstand om, at de var tilvejebragt ulovligt.

Byretten valgte at ekskludere beviserne, idet de var ulovligt tilvejebragt som følge af fejlfortolkningen. Byretten lagde i den forbindelse vægt på, at en *misforståelse* af den foreliggende slags er *undskyldelig*, hvis den forekommer *én gang*, men ikke to gange med 5 måneders mellemrum og ransagningsbestemmelserne, der i den forbindelse var blevet tilsidesat, er til, for at varetage interesser, der er beskyttet af GRL § 72.

Landsretten stadfæstede byrettens kendelse i overensstemmelse med de angivne grunde.

Højesteret admittede derimod beviserne. Højesteret lagde vægt på, at det var ubestridt at den manglende indhentelse af retskendelse og indberetning skyldtes en misforståelse, og at der dermed ikke

⁷¹ Fuldmægtigen, december 1994, Dommerfuldmægtigforeningen og Politifuldmægtigforeningen, sag nr. 596, s. 172

var tale om forsætlige overtrædelser. Højesteret anså ikke den omstændighed, at der foretog to ulovlige ransagninger med 5 måneders mellemrum for tilstrækkeligt til, at beviserne skulle ekskluderes. Herudover udtalte Højesteret, at beviserne kunne have været lovligt indbragt, såfremt kompetencereglerne var blevet overholdt, idet de materielle betingelser for foretagelsen af ransagningerne var opfyldte. Endelig blev det tillagt vægt, at beviserne måtte skønnes at være af væsentlig betydning for sagen.

Domsfældelsen skete næsten udelukkende på baggrund af ulovligt tilvejebragte beviser.

A ovenstående kan udledes, at domstolene ikke som udgangspunkt ekskludere beviser når de er ulovligt tilvejebragt ved en uagtsom tilsidesættelse af kompetencereglerne, og dermed ekskluderes beviser, der er tilvejebragt ulovligt på grund af en misforståelse eller misfortolkning af retsreglerne fra politiet side, ikke automatisk. Byretten fandt således, at flere misforståelser og tiden herimellem, havde en betydning i forhold til eksklusionsspørgsmålet, idet de anså omstændigheden, at misforståelsen var sket gentagne gange, for at være nok til at, der skulle ske eksklusion. Højesteret fandt det ikke tilstrækkeligt, at sjusk fra politiets side skal kunne medføre beviseksklusion, uanset at fejlen er foretaget mere end én gang i en efterforskning for det samme forhold. I forbindelse hermed udtalte Højesteret, at det var ubestridt, at der ikke forelå en forsætlig handling fra politiets side. Det antages derfor, at for at der kan ske eksklusion af beviser, hvor politiet har handlet forsætligt.

De døde kreaturer, Vestre Landsrets kendelse af 22. december 1995⁷²

En anden afgørelse er de De døde kreaturer, Vestre Landsrets kendelse af 22 december 1995. I sagen var der blevet foretaget en ransagning på øjemedet. Politiet havde ikke fremlagt ransagningen til godkendelse for retten inden for 24 timer.

Forsvareren protesterede mod de ulovlige beviser og nedlagde påstand om afvisning af sagen, idet beviserne var blevet tilvejebragt ved en ulovlig ransagning. Politimesteren bestred ikke, at der var sket en tilsidesættelse af reglen om forelæggelse inden for 24 timer.

Byretten fandt, at politiet uberettiget havde foretaget ransagningen på øjemedet, idet den ikke fandt grundlag for, at øjemedet ville have været forspildt, såfremt politiet skulle afvente en retskendelse.

⁷² Landsforeningens meddelelse 23/1998

Dermed var ransagningen ulovlig, da betingelserne for at foretage denne efter *periculum in mora* bestemmelsen ikke var til stede. Derudover var ransagningen foretaget uden samtykke fra tiltalte, uden indkaldelse af vidner og uden indberetning inden for 24 timer, og fremgangsmåden var dermed ulovlig og kritisabel.

Byretten mente ikke, at tilsidesættelsen af flere kompetenceregler var tilstrækkeligt til at imødekomme forsvarerens afvisningspåstand. Landsretten stadfæstede.

Der blev lagt vægt på, at måden politiet havde handlet på, ikke var tilstrækkelig grov, til at begrunde en afvisning. Landsretten stillede endda spørgsmålstejn ved, hvorvidt politiets tilstedeværelse på ejendommen skete udelukkende i straffeprocessuel henseende og dermed om der var tale om et indgreb omfattet af ransagningsbestemmelserne eller om den kunne placeres under dyreværnslovens § 24. Alligevel foretog retten en stillingtagen bevisernes anvendelighed under straffesagen.

Retten foretog i den forbindelse en afvejning af kriminalitetens alvor over for retsbruddet begået af politiet. Retten mente ikke, at politiets retsbrud var tilstrækkelig groft til at afvise sagen, selvom den var rejst på baggrund af en ulovlig ransagning.

Under hovedforhandlingen protesterede forsvareren mod anvendelsen af beviserne som var fremkommet på baggrund af den ulovlige ransagning. Byretten afviste protesten, under henvisning til landsrettens begrundelse, hvor denne ikke ved en afvejning af kriminalitetens alvor over for retsbruddet fandt, at der forelå en krænkelse af tiltalte i en sådan grad, at der kunne ske en afvisning af sagen på den baggrund. Herudover udtalte byretten, at der ved anvendelsen af de ulovlige beviser ikke indebar en væsentlig forringelse af tiltaltes adgang til at forsvare sig og dermed adgangen til en retfærdig rettergang.

Det kan af ovenstående udledes, at retsbruddets karakter og grovhed sat over for den krænkelse tiltalte udsættes for i den forbindelse har betydning for, hvorvidt retten finder beviset anvendeligt under straffesagen. Det kan i tilknytning hertil konstateres, at selv en overtrædelse af flere kompetenceregler i forbindelse med samme indgreb, ikke er tilstrækkelig groft til at beviset ekskluderes. Dette antages at være med forbehold for, at det var en konkret vurdering retten foretog, og hvis kriminalitetens alvor havde været mere omfangsrig, ville resultatet kunne have været modsat, idet det antages at udgøre en

større krænkelse af tiltalte og dennes rettigheder, hvis denne er tiltalt for meget alvorlig kriminalitet. Byretten kom ikke nærmere ind på, hvorfor de ikke anså anvendelsen af beviserne, for at forringe den tiltaltes mulighed for at forsvare sig i væsentlig grad.

M/S Skalafjall, U 1995.752 HRK

I sagen M/S Skalafjall afsagde Retten på Færøerne nogle ransagningskendelser i forbindelse med efterforskning af ulovlig finansiering af skibsbyggeri. Der blev i den forbindelse afsagt en kendelse om ransagning hos A og B på deres bopæle og forretningsadresser. Ransagningskendelserne fire skibsprojekter og dokumenter relateret hertil.

Under ransagningen tog politiet dokumenter i forvaring som omhandlede et andet skibsprojekt end de fire angive i ransagningskendelserne, M/S Skalafjall, hvor der allerede verserede en straffesag. Dette gjorde de på baggrund af en instruks fra vicekriminalkommissæren, forud for ransagningens foretagelse, der gik ud på, at de i det omfang det var muligt, skulle sikre dokumenter vedrørende andre skibsprojekter.

Dokumenterne som ikke var omfattet af ransagningskendelsen, blev skimtet og dernæst sat til side med henblik på gennemsyn i retten.

Forsvareren i sagen gjorde gældende, at materialet straks skulle tilbageleveres uden forudgående gennemsyn af politiet og at materialet ikke kunne anvendes som bevis i sagen.

Byretten fastslog, at selvom ransagning var planlagt omfattende og dermed var fund sådanne dokumenter ”tilfældigt”, var der ingen holdepunkter for at antage, at politiet havde handlet ulovligt og burde være afskåret fra at foretage en besigtigelse af dokumenterne for at konstatere om de skulle udleveres eller indleveres til første gennemsyn. Under kæremålet til Østre Landsret, sendte dommeren fra Færøerne en skrivelse til Landsretten, hvori han tilkendegav, at politiet burde have søgt en ransagningskendelse for de tre skibsprojekter, som ikke var omfattet af ransagningskendelsen og at udstrækningen til de omtalte dokumenter var ulovlig, men at politiet måtte foretage en besigtigelse af dokumenterne med henblik på første gennemsyn i retten. Landsretten udtalte i den forbindelse; *”Det må alvorligt påtales og misbilliges, at politiet har foretaget de under dette punkt omhandlede ransagninger, uanset at det også for politiet måtte være aldeles åbenbart, at ransagningerne hverken var godkendt i Færøernes retskendelse eller havde hjemmel i retsplejeloven for Færøerne § 795, stk. 2.”* Dommeren lagde vægt på retsbruddet over kriminalitetens alvor, og fandt at beviserne på den baggrund skulle ekskluderes som potentielle bevismidler.

Højesteret derimod tog ikke udtrykkeligt stilling til spørgsmålet om ulovligheden, men begrænsede sig, til at vurdere om fremgangsmåden burde have som konsekvens at dokumenterne skulle tilbageleveres uden en besigtigelse, hvilket blev afvist under henvisning til bl.a. Byrettens begrundelse, hvor ” (...) retten finder desuagtet ikke grundlag for at fastslå, at der har været tale om en planlagt eller forsætlig omgåelse af bestemmelserne for ransagning (...) ”.

Det kan udledes, at manglende ransagningskendelse ikke automatisk ekskluderer potentielle bevismidler. I sagen vurderer retterne, at der ikke er tale om et forsætligt brud på reglerne, undtagen Østre Landsret, der mener det må have været åbenbart for politiet, at de ikke var godkendt eller havde hjemmel i reglerne. Det antages derfor, at hvis en ransagning er foretaget forsætligt under tilsidesættelse af kompetencereglerne, bør beviserne ekskluderes. Retterne tager dog ikke eksplicit stilling til spørgsmålet om dette.

Præmisserne i ovenstående viser, at domstolene i vurderingen af om et potentielt bevismiddel skal ekskluderes tillægger retsbruddets karakter over for kriminalitetens alvor en betydning.

U 2009.2640 V

I sag U 2009.2640 V var det tillige pålideligheds- og væsentlighedskriteriet retten lagde vægt på. Sagen omhandlede en ransagning foretaget på baggrund af en sms-korrespondance N og D på deres bopæl, hvor N's samlever S tillige boede. I forlængelse af ransagningen af bopælen foretog politiet en ransagning af S' bil. Ransagningen foretoges på øjemedet, idet politiet havde lagt mærke til at der i bilen lå en række genstande bl.a. i ubrudt emballage. I forbindelse med ransagningen beslaglagde politiet disse genstande.

Landsretten godkendte efterfølgende ransagningen af bopælen i relation til N og D, men ikke S. Landsretten udtalte, at ransagningen af S' bil i forlængelse af dennes bopæl udgjorde en ny og særskilt ransagning og at politiet havde begået en formel fejl ved ikke at iværksætte en sådan. Landsretten anså ikke betingelserne for foretagelse af en ransagning af S bopæl og i continuation hertil dennes personbil for at være opfyldt. Ransagningen var derfor ulovlig og de beslaglagte genstande udgjorde dermed et ulovligt bevis.

Landsretten afsagde kendelse om opretholdelse beslaglæggelsen af de pågældende genstande, selvom denne var sket ved en ulovlig ransagning. I sin begrundelse anfører retten, at den formelle fejl som

politiet har begået, ikke har påvirket bevisernes pålidelighed som bevismiddel og at beviset derfor kunne være tilvejebragt på lovlig vis, hvis de formelle regler havde været overholdt. Retten lagde vægt på, at der ikke var noget grundlag for at antage, at politiet ved den pågældende handlemåde bevidst eller forsætligt havde til hensigt at omgå reglerne og at beviserne var af væsentlig betydning for sagen.

Det kan af sagen udledes, at pålidelighedskriteriet- og væsentlighedskriteriet bliver tillagt stor vægt i rettens vurdering af admission af ulovligt tilvejebragte beviser. Retten anser ikke en overtrædelse af formelle fejl for at udgøre en omstændighed som påvirker bevisernes pålidelighed som bevismiddel og begrundet dette med, at de materielle betingelser for foretagelse af ransagningen var tilsted og at denne derfor kunne have været lovlig gennemført, hvis politiet havde indhentet en retskendelse. Dermed tillader retten admission af sådanne beviser, hvor pålideligheden ikke er påvirket, i hvert fald når der ikke er tale om en bevidst eller forsætlig tilsidesættelse af reglerne fra politiets side. Derudover lægger retten vægt på bevisets betydning i forhold til straffesagen. Dermed taler det for admission, at beviserne er væsentlige i forbindelse domsfældelse. Om dette også taler for en admission i tilfælde, hvor tilvejebringelsen har forringet bevisernes pålidelighed, kan ikke direkte udledes af dommen.

Det er interessante ved afgørelsen er, at retten indledningsvis nævner, at der ikke findes grundlag for at politiet bevidst eller forsætligt tilsidesat bestemmelserne om ransagning. Retten uddyber dog ikke, på hvilken baggrund den finder, at der ikke er tale om en forsætlig omgåelse af reglerne eller, hvilken konsekvens en sådan måtte have i forhold til spørgsmålet eksklusion. Det kan formentlig spille en rolle, at retten finder, at de materielle betingelser har været til stede, og at der for politiet ikke har været noget incitament til at bevidst handle ulovligt.

Dernæst fastslår retten, at bevisets pålidelighed ikke er blevet forringet. Om det betyder, at retten mener forsættet har betydning i relation til bevisets pålidelighed eller er en automatisk årsag til eksklusion fremgår ikke klart af afgørelsen.

TfK 2011.752/2

En sag, hvor retten tog stilling til om bevisets pålidelighed var blevet påvirket, som følge af den ulovlige tilvejebringelse, er TfK 2011.752/2. Politiet modtog d. 8. marts 2011 en anmeldelse om tyveri, idet anmelderen havde genkendt stjålne effekter på fotografier fra sigtedes lejlighed. I den forbindelse foretog politiet d. 14. marts en ransagning på sigtedes bopæl, som på tidspunktet for denne

sad varetægtsfængslet. Politiet fandt en række effekter som de valgte at beslaglægge. Der var ikke forinden indhentet en retskendelse til ransagningen.

Ransagningen blev foretaget på øjemedet, da politiet frygtede at beviserne ellers ville gå tabt.

Byretten godkendte ikke ransagningen. Byretten fastslog i den forbindelse, at politiet ikke havde været berettiget til at foretage ransagningen i medfør af retsplejelovens § 796, stk. 3. Den begrundede dette med, at politiet først foretog ransagningen 6 dage efter anmeldelsen, og at øjemedet dermed ikke ville være forspildt, såfremt politiet skulle afvente retskendelse eller sigtedes tilladelse.

Samtidig valgte byretten at godkende beslaglæggelsen af de pågældende effekter og anførte herom, at selvom de stammede fra en ulovlig ransagning, havde dette ikke påvirket bevisernes pålidelighed og at de havde væsentlig betydning som beviser under en straffesag.

Det kan af ovenstående udledes, at det har en betydning, hvorvidt beviset som følge af politiets retsbrud er blevet upålideligt. Det fremgår ikke af præmisserne, hvad retten mener, at der skal til for at et bevis bliver upålideligt, som følge af den ulovlige tilvejebringelse eller på hvilket grundlag byretten så finder, at dette ikke er sket i den pågældende sag. Det antages, at de materielle betingelser for foretagelse af ransagningen har været til stede, idet dette ikke påtales af retten. Det kan have haft en betydning for rettens vurdering, at hvis kompetencereglerne var blevet overholdt ville de samme beviser kunne være tilvejebragt ad lovlig vej, og dermed har karakteren af retsbruddet – manglende retskendelse – ikke svækket bevisernes pålidelighed. Derudover indgår det som et kriterium, hvorvidt beviset har en væsentlig betydning i straffesagen. Det kan på den baggrund antages, at byretten i deres vurdering har lagt vægt på den materielle sandhed, idet den tager stilling til vigtigheden af beviset under en potentiel straffesag.

7.1.2 Regler for fremgangsmåde er overtrådt

U 1962.788 ØLK

T uddelte løbesedler på en kaserne, der udtalte sig imod atomvåben og militærtjeneste. Samme dag ransagede politiet T's lejlighed og fandt nogle løbesedler som de beslaglagde. Under ransagningen var husfællen ikke blevet opfordret til at overvære ransagningen, ligesom grundlaget for denne ikke

var blevet forelagt hende og endelig blev ransagningen gennemført uden tilkaldelse af vidner. Ransagningen og beslaglæggelsen under henvisning til at betingelserne herfor var til stede.

Landsretten fandt, at de materielle betingelser havde været til stede ligesom betingelserne for at foretage ransagningen *periculum in mora* var opfyldt.

Samtidig fandt retten, at fremgangsmåden måtte misbilliges idet en række regler om gennemførelsen heraf var blevet tilsidesat, men afviste at dette kunne føre til, at ransagningen var ugyldig.

Landsretten stadfæstede.

Det kan af dommen udledes, at domstolene ikke ekskludere beviser, selvom politiet ikke tilkalder vidner. Det er ikke tilstrækkeligt, at politiet ved fremgangsmåden har tilsidesat flere regler for denne, for at ransagningen bliver ugyldig eller beviser tilvejebragt i forbindelse hermed ekskluderes.

Der blev ikke nedlagt påstand om, at politiet havde handlet forsætligt, selvom de ikke kunne redegøre for, hvorfor reglerne var blevet tilsidesat. Derfor kan det ikke af udledes, at forsætlige tilsidesætter af regler om tilkaldelse af vidner resultere i en beviseksklusion.

Sagen angik ikke direkte eksklusionsspørgsmålet, men resultatet af at retten ville have fundet, at tilsidesættelsen af reglerne om fremgangsmåden have været tilstrækkelig til at ransagningen og beslaglæggelsen var ugyldig, som hvis retten tog stilling til eksklusionsspørgsmålet og havde valgt at ekskludere beviset.

U 1984.762 H

I sagen B sigtet for groft skattesvig, ved at opgive urigtige oplysninger omkring sin bopæl i udlandet. B var herefter afgået ved døden. B's advokater, A og C havde i udlandet foretaget en selvstændig efterforskning, idet de var taget til Schweiz for at indsamle bopælsoplysninger om B.

Politiet fik med forudgående retskendelse adgang til at ransage advokaternes kontorer med pålæg om, at eventuelle dokumenter der blev fundet under ransagningen inden for 14 dage skulle forelægges for retten i forhold til at afgøre spørgsmålet om beslaglæggelse. Politiet konfiskerede under ransagningen korrespondance mellem sigtede og dennes forsvarer. Materialet var blevet tilbagegivet til forsvarerne inden sagen kom for retten.

Kendelsen som lå til grund for de udførte ransagninger blev kæret til Østre Landsret med påstand om, at disse havde været ulovlige, idet der ikke var blevet indhentet samtykke til at foretage ransagningerne uden vidner.

Anklagemyndigheden bestred ikke dette, men tilkendegav, at det havde været deres opfattelse, at A og C ikke ønskede vidner tilkaldt.

Landsretten godkendte ransagningen, men udtalte i den forbindelse, at politiet burde have sikret sig A og C's samtykke i, at der ikke tilkaldtes vidner.

Højesteret stadfæstede uden at tage stilling til den manglende tilkaldelse af vidner, men fastslog, at politiet ikke burde have forsvarermateriale.

Ingen af instanserne fandt, at beviserne skulle ekskluderes på grund af det manglende samtykke.

Heller ikke i denne afgørelse, blev der nedlagt påstand om, at politiet havde handlet forsætligt. Anklagemyndigheden udtalte, at de ikke havde overholdt reglerne af hensyn til de A og C's ønske, idet det var deres opfattelse, at disse ikke ønskede vidner tilkaldt. Hvad der har givet anledning til en sådan opfattelse hos anklagemyndigheden, fremgår ikke af afgørelsen. Men en sådan tilkendegivelse fra anklagemyndigheden må resultere i, at der enten har været tale om en misforståelse af reglerne eller at anklagemyndigheden bevidst har tilsidesat reglerne, uagtet at det var af hensyn til A og C. Retten tager ikke stilling til spørgsmålet. Det fremgår heller ikke af afgørelsen, hvorvidt de manglende vidner kan have påvirket bevisernes pålidelighed. Det kan dog udledes, at der bør foreligge et udtrykkeligt samtykke, hvis reglerne om tilkaldelse af vidner skal fraviges og at en misopfattelse fra anklagemyndighedens side ikke kan legitimere en fravigelse af retsplejelovens regler. Konsekvensen af retsbruddet ses ikke at være eksklusion. Hvorvidt det følger af en afvejning af retsbruddets karakter over for kriminalitetens alvor, synes ikke at fremgå af afgørelsen, men dette kan antages på baggrund af *De døde kreaturer*.

Det kan af afgørelsen ses, at ingen af de to instanser tillægger det nogen særlig vægt, at der ikke blev tilkaldt vidner.

7.1.3 Materielle regler er overtrådt

Det må konstateres, at det ikke har været muligt at frembringe retspraksis, hvor de materielle regler for ransagning er tilsidesat og domstolen tager stilling til eksklusionsspørgsmålet. Det kan på den

baggrund ikke undersøges, hvordan domstolene forholder sig til eksklusionsspørgsmålet når der er tale om overtrædelse af materielle bestemmelser.

7.1.4 Sammenfatning

Det ses at retterne i sager, hvor kompetencereglerne er tilsidesat, som hovedregel admitterer beviserne. Dette i hvert fald, når der ikke er tale om, at politiet har handlet forsætligt i forbindelse med tilvejebringelsen af beviset, jf. Højesterets kendelse af 25. februar 1994. Afvejningen i forbindelse med eksklusionsspørgsmålet bliver i disse sager foretaget på baggrund retsbruddet over for kriminalitetens alvor og væsentligheden af beviset under en straffesag. Det ses, at hvis beviset er væsentligt for sagen og retsbruddet ikke overskygger kriminalitetens alvor foretages der ikke eksklusion.

Det kan samtidig konstateres, at sjust fra politiets side eller tilsidesættelse af flere kompetenceregler på én gang ikke er tilstrækkeligt til at beviset ekskluderes.

Dette i hvert fald ikke, så længe at beviset er pålideligt, jf. U 2009.2640 V. Det ses, at retterne lægger vægt på, om tilsidesættelsen af kompetenceregler har forringet bevisets pålidelighed. En manglende retskendelse forringer ikke bevisets pålidelighed, jf. TfK 2011.752/2.

Hvorvidt et ulovligt bevis som er tilvejebragt ved en forsætlig handling fra politiets side, men vurderes pålideligt vil blive ekskluderet retterne ikke eksplicit stilling til, og dermed kan det ikke på baggrund af retspraksis fastslås, om retterne i en sådan situation ville vægte hensynet til den materielle sandhed.

7.3 Retspraksis afhøringer

Kapitlet vil bestå af en analyse af retspraksis, hvor reglerne for afhøringer er overtrådt.

7.3.1 Oplysningspligten om retten til tavshed og forsvar tilsidesat

U 1970.901 VLK

T var tiltalt efter straffelovens § 244, stk. 4 for at på et værtshus at have tildelt en sagesløs person et knytnæveslag i ansigtet.

Det blev af forsvaret gjort gældende, at reglerne omkring oplysningspligten vedrørende retten til tavshed ikke var blevet iagttaget, hvilket heller ikke fremgik af politirapporten.

Under sagens forberedelse påstod forsvareren sagen afvist af de ovenfor anførte grunde.

Landsretten valgte at ekskludere tiltaltes forklaring som bevis under hovedforhandlingen. Retten fandt, at daværende § 807, stk. 3 var blevet tilsidesat under politiafhøringen.

Retten fandt ikke, at der ved afhøringen var fremkommet en sådan forklaring, der ville belaste T ved realitetsbehandlingen og fandt derfor ikke grundlag for at afvise sagen, men traf beslutning om, at beviset skulle ekskluderes under hovedforhandlingen.

Det kan udledes af afgørelsen, at ved tilsidesættelse af oplysningspligten, ekskludere retten beviset. Det fremgår ikke af præmisserne, hvad begrundelsen nærmere er for beslutningen om eksklusion, og dermed, hvilke kriterier retten ved deres vurdering af spørgsmålet har lagt vægt på, herunder om tilsidesættelsen af oplysningspligten har gjort beviset upålideligt. Dog kan det konstateres, at selvom der ikke fremkom noget under afhøringen, der kunne belaste T i væsentlig grad, hvilket kunne tale for admission af beviset, idet der netop ”ingen skade” er sket ved tilsidesættelsen af oplysningspligten vægter retten hensynet til tiltaltes rettigheder og dermed retssikkerhed og vælger at ekskludere beviset uanset om det er blevet upålideligt eller ikke grundet den ulovlige tilvejebringelse.

U 1997.336 VLD

T var tiltalt for overtrædelse af færdselslovens § 64, stk. 1 og var i den forbindelse blevet afhørt to gange. Første gang d. 2. oktober 1995 og anden gang d. 27. oktober 1995, hvoraf sidste foregik telefonisk. Han blev ved ingen af afhøringerne oplyst om sin ret til ikke at udtale sig, ligesom han heller ikke blev foreholdt sin forklaring til godkendelse. Det blev i forbindelse med den første afhøring først ved afslutningen af den første afhøring tilkendegivet T at han ville blive sigtet. Det fremgår ikke af politirapporten, at T var blevet vejledt om, at han ikke havde pligt til at udtale sig.

Landsretten fandt, at oplysningspligten ved begge afhøringer var blevet tilsidesat af politiet. Videre udtalte retten, at konsekvensen af en sådan tilsidesættelse af en bestemmelse som må anses for at udgøre en væsentlig retsgaranti for tiltalte, må være, at forklaringen ikke kan føres som bevis. Landsretten fastslog samtidig, at denne hovedregel kan fraviges under særlige omstændigheder, men at sådanne ikke forelå i den pågældende sag.

Det kan udledes af dommen, at hovedreglen er eksklusion af beviser tilvejebragt ved tilsidesættelse af oplysningspligten over for den sigtede under afhøringer af denne.

Afgørelsen er et udtryk for, at domstolene anser retten til tavshed for at være en væsentlig retsgaranti for tiltalte, og at der ved overtrædelse af bestemmelsen om oplysningspligten, skal særlige vægtige grunde til at fravige udgangspunktet om eksklusion. Dette støttes af, at forsvareren ikke havde nedlagt påstand om eksklusion. Begrundelsen er ikke nærmere uddybet. Retten kommer ikke nærmere ind på, hvilke særlige omstændigheder, der kan begrunde en fravigelse af hovedreglen om eksklusion. Det er dog sandsynligt, at årsagen til, at retten efterlader en mulighed for at foretage denne undtagelse er, at pålideligheden af en forklaring ikke i samme udstrækning kan blive påvirket ved en tilsidesættelse af oplysningspligten som ved f.eks. tvang til at udtale sig i form af trusler. Dette fordi den manglende oplysning om retten til tavshed bevirker, at tiltalte udtaler sig netop fordi han ikke ved, at han har ret til at lade være. Dermed tænkes, at hvis han kendte til retten til at forholde sig tavs, ville det mest sandsynlige være at han benyttede sig af denne ret, og ikke kom med en anden forklaring end han ville have gjort i situationen, hvor han ikke er oplyst om retten til at tie. Retten tager ikke stilling hertil.

Brøndbyernes Rets dom af 22. juni 2001⁷³

I denne sag, havde en bilist kørt for tæt på en motorcykelbetjent på motorvejen og blev standset af denne. Politibetjenten bad bilisten om at foretage en rekonstruktion af, hvor tæt denne mente at have kørt på motorcykelbetjenten ved at placere bilen i forhold til motorcyklen med den afstand, bilisten mente at have kørt med. Politibetjenten bad herefter bilisten bekræfte, at han havde kørt med denne afstand. Bilisten blev sigtet og tiltalt for overtrædelse af færdselsloven.

Under domsforhandlingen var der uenighed mellem tiltalte og politibetjenten i forhold til, hvorvidt bilisten havde bekræftet afstanden overfor politibetjenten.

Byretten fandt, at tiltalte forud for foretagelsen af denne rekonstruktion med efterfølgende opfordring til at bekræfte målingen denne havde foretaget, ikke var blevet gjort bekendt med sigtelsen, herunder retten til at forholde sig tavs. På den baggrund valgte byretten at ekskludere beviset.

Det fremgår ikke nærmere, hvad domstolen lagde vægt på under bevisførelsen, der ledte til, at de ikke mente at bestemmelsen om oplysningspligten var iagttaget, og derfor kan det ikke udledes, hvilke

⁷³ Landsforeningens meddelelse 22/2001

krav der stilles til bevisets styrke angående spørgsmålet, hvorvidt bestemmelsen er tilsidesat. Det kan konstateres, at retten ekskluderer beviset når oplysningspligten ikke er iagttaget.

7.3.2 Afhøring af sigtede er foregået uden forudgående underretning af forsvareren

Østre Landsrets kendelse af 16. juli 1996

I sagen var en anholdt, som var sigtet for drab, blevet transporteret til et fængsel efter en timelang afhøring på politistationen. Han havde overfor politiet tilkendegivet, at han ikke ønskede at udtale sig, uden hans forsvarers tilstedeværelse. Forsvareren var ikke blevet underrettet om afhøringen, og havde på den baggrund den ikke adgang til at være til stede. På denne tur var den anholdte kommet med nogle udtalelser til politiet.

Anklagemyndigheden begærede den afhørende politibetjent ført som vidne, hvilket forsvareren protesterede mod.

Byretten valgte at afvise anklagemyndighedens begæring og ekskluderede dermed beviset i form af politibetjentens vidneforklaring. Retten begrundede dette med, at T havde nægtet at udtale sig førend forsvareren, var kommet til stede, og at der i denne sammenhæng ” (...) *ikke kunne sondres mellem egentlig afhøring og en uformel samtale* (...) ”.

Det kan af ovenstående afgørelse udledes, at retten finder forsvarerens tilstedeværelse under afhøringen som en så vigtig retsgaranti for den sigtede, at den vælger at ekskludere beviser, der er tilvejebragt i strid hermed. Retten udtaler sig ikke om, hvilke kriterier der har spillet ind i deres vurdering af eksklusionsspørgsmålet, herunder om politiet har handlet forsætligt. Dermed kan det udledes, at en manglende underretning af forsvareren resultere i beviseksklusion uanset om der er tale om *undskyldelig misforståelse* som det ses i sagen af 25. februar 1996, jf. ovenfor eller om det er forsætligt.

7.3.3 Afhøringer under brug af urigtige foregivender eller brug af trusler

Københavns Byrets dom af 7. oktober 1989⁷⁴

T1 og T2 blev anholdt og sigtet for en række indbrudstyverier. De tilstod under en afhøring. Begge tiltalte var narkomaner og var under den pågældende afhøring blevet nægtet metadon.

⁷⁴ Københavns Byret, sag nr. 2051/1987

Under domsforhandlingen blev betjentene ført som vidner, og forsvareren begærede ikke eksklusion af deres vidneforklaringer omkring tilståelserne.

Begge tiltalte udtale, at de var af den opfattelse, at politiet først vil give dem metadon, når de havde tilstået.

Retten valgte at ekskludere tilståelserne. Dette begrundede de med, at der intet fremgik omkring, at de tiltalte var blevet set med tyvekoster og at politibetjentene havde set, at begge tiltalte som var afhængige af metadon havde det dårligt under afhøringen og de herunder fremkomne tilståelser ikke kunne støttes af sagens øvrige omstændigheder.

Det kan konstateres, at retten i tilfælde, hvor der er brugt løfter til at fremkalde en tilståelse, ekskludere beviset. Dette skal ses i sammenhæng med, at sagens øvrige omstændigheder ikke støttede tilståelserne, og at de dermed udgjorde det eneste bevis. Det fremgår ikke eksplicit af dommen, at retten anså tilståelserne for at være mindre troværdige på grund af måden de var tilvejebragt på, men det er ikke usandsynligt, at dette har haft betydning for vurderingen af eksklusionsspørgsmålet, idet retten netop lagde vægt på, at de tiltalte var narkomaner og havde abstinenser under afhøringen, og at tilståelserne skulle ses helt bort fra af disse årsager. Om retten lægger afgørende vægt på, at beviset var det eneste og dette dermed har været udslagsgivende faktor i forhold til at ekskludere beviset kan ikke fortolkes ud af dommen.

København Byrets kendelse af 25. november 1996⁷⁵

I sagen var T tiltalt for omfattende produktion af skunk. Under sin forklaring til politiet tilkendegav tiltalte at opbevare nogle af sine ting i et lokale, som intet havde at gøre med produktionen af skunk. Politiet løj for tiltalte ved at fortælle ham, at hans fingeraftryk var blevet fundet flere steder i produktionslokalerne. Dette var ikke rigtigt, idet tiltaltes fingeraftryk imidlertid kun var fundet der, hvor tiltalte havde indrømmet at have opholdt sig. Der var andre beviser i sagen som pegede tiltaltes skyld. Anklageren begærede retten om tilladelse til forehold af tiltaltes forklaring til politirapporten.

⁷⁵ Landsforeningens meddelelse, 54/1997

Kendelsen blev afsagt under sagens forberedelse. Retten fandt, at det ikke kunne afvises, at den forklaring tiltalte havde afgivet var fremkaldt på grund af politiets urigtige oplysninger omkring omfanget af hans fingeraftryk.

Det kan af afgørelsen udledes, at beviser, der er tilvejebragt i strid mod forbuddet om anvendelse af urigtige foregivender for at fremkalde en udtalelse, ekskluderes. Retten kommer ikke nærmere ind på, hvorvidt denne anser beviset for at være upålideligt som følge heraf eller andre argumenter for deres begrundelse. Dermed kan det konstateres, at den blotte overtrædelse af bestemmelsen er tilstrækkeligt til, at beviset ekskluderes.

7.3.4 Afhøring af isolationsfængslede forsvarerens samtykke

U 1992.318/2

S var varetægtsfængslet i isolation. I et retsmøde d. 14. oktober 1991 tilkendegav S, at han fremover kun ville afhøres under tilstedeværelse af sin forsvarer. S blev afhørt d. 28. og 29. oktober 1991 uden tilstedeværelse af dennes forsvarer.

Retten fandt, at politiet havde begået en fejl ved at afhøre S på de ovennævnte datoer uden tilstedeværelse af eller samtykke fra dennes forsvarer. Forsvareren begærede destruktion af politirapporterne. Om eksklusionsspørgsmålet udtalte retten, at det ville være for vidtgående at destruere disse og at spørgsmålet om, hvilken konsekvens politiets retsbrud skulle have i forhold til admission af politirapporterne henhørte under retten som skulle deltage i den senere domsforhandling.

Det ses i denne afgørelse at spørgsmål om eksklusion ikke foretages af retten under forberedelsen, men overlades til domstolen under hovedforhandling og den frie bevisvurdering, jf. § 880.

Afgørelsen kan antageligvis ikke tages som et udtryk for, at retten afskærer domstolen som skal forestå domsforhandlingen at ekskludere beviserne, jf. formuleringen ”hvilken betydning den skete fejl skal tillægges”. Dermed kan rettens afvisning af forsvarerens begæring om eksklusion ikke ses som et udtryk for, at retten vurderer at beviserne skal admitteres under en senere domsforhandling, men blot overlader vurderingen af bevisets værdi til domstolen under hovedforhandlingen.

Denne fortolkning af afgørelsen understøttes af U 1995.856 HK, hvor tvisten omhandlede, hvorvidt forsvareren havde givet afhøringstilladelse. Her begrænsede Højesteret sig til at afgøre ulovligheden af afhøringen, men tog ikke stilling til eksklusionsspørgsmålet, der blev overladt til Landsretten. Dermed skal eksklusionsspørgsmålet afgøres under domsforhandlingen.

Østre Landsrets kendelse af 12. juni 1989⁷⁶

T var tiltalt for fem røverier efter straffelovens § 288, stk. 2.

T nægtede under afhøringen, og da dennes forsvarer efter afslutningen af afhøringen forlod lokalet, fortsatte betjenten afhøringen til langt ud på aftenen. Spørgsmålet var herefter om den fortsatte afhøring af T, efter forsvareren havde forladt lokalet, var med forsvarerens samtykke.

Betjenten som havde forestået afhøringen forklarede, at forsvareren havde givet samtykke, til at fortsætte afhøringen efter denne havde forladt lokalet. Forsvareren påstod, at han havde anset afhøringen for reelt afsluttet omkring de forhold afhøringen omhandlede og forlod der for lokalet, uden at udtrykkeligt at gøre betjenten opmærksom på, at fortsat afhøring ikke var tilladt, når forsvareren havde forladt lokalet.

Retten fandt, at der ikke forelå samtykke til fortsat afhøring af T. De begrundede dette med, at politiet næppe kunne have været af den opfattelse, at forsvareren ville tillade at fortsætte en afhøring i så lang tid og uden dennes tilstedeværelse. Herefter var bestemmelsen om forsvarerens samtykke tilsidesat og retten ekskluderede beviserne med den begrundelse.

Det kan udledes af afgørelsen, at manglende samtykke fra forsvareren resultere i eksklusion. Domstolen tager ikke i den forbindelse stilling til, om tilsidesættelsen er sket forsætligt eller ved en fejl, men udtalelsen om, at politiet ikke kunne have været af den opfattelse at samtykket til handlingen forelå, indikere, at retten anser det for i bedste fald at være en bevidst tilsidesættelse af kravet om samtykke. Dermed bevirker bevidste tilsidesættelser af samtykkereglen udelukkelse af beviserne.

⁷⁶ Landsforeningens meddelelse 86/1989

7.3.4 Sammenfatning

Det er gennemgående for afgørelserne, at domstolenes begrundelser er meget sparsomme og ikke giver en indikation af, hvilke kriterier domstolene lægger vægt på i deres vurdering af eksklusionsspørgsmålet.

Det kan konstateres, at vurderingen af eksklusionsspørgsmålet i forhold til overtrædelser af afhøringsregler skal vurderes under domsforhandlingen i overensstemmelse med den frie bevisbedømmelse i § 880, jf. U 1995.856 HK.

På baggrund af ovenstående gennemgang af retspraksis i forbindelse med tilsidesættelsen af oplysningspligten, kan det konstateres, at retterne som hovedregel ekskludere disse beviser.

Retterne kommer i deres præmisser ikke nærmere ind på baggrunden herfor, ligesom det heller ikke er muligt at læse ud af dommene, hvilke kriterier retterne lægger vægt på i deres vurdering af eksklusionsspørgsmålet i forbindelse med den manglende oplysning om retten til tavshed.

Brug af beviser som er fremkommet under afhøring af sigtede uden underretning af forsvareren og ved brug af lokkemidler eller urigtige foregivender ekskluderes ligeledes. At det kan spille en rolle for eksklusionsspørgsmålet, at brug af løfter (her i form af lokkemidler – metadon) forringer bevisets troværdighed, forekommer sandsynligt på baggrund rettens begrundelse i sagen om de to indbrudstyverier. Her henviste retten netop til det faktum, at politiet over for to narkomaner havde brugt et løfte om udlevering af metadon, for at få dem til at udtale sig, hvilket må antages at gøre deres forklaringer utroværdige, idet en narkoman som bekendt er tilbøjelig til at gå langt, for at få narkotika. Det kan ikke på den baggrund udledes, hvorvidt forklaringer som er afgivet under tilsidesættelse af reglerne ville blive admitteret, såfremt de som følge af politiets retsbrud ikke var blevet upålidelige. Dette også fordi, at retterne ikke eksplicit tager stilling til bevisernes pålidelighed i deres begrundelser.

Hvorvidt troværdigheden af forklaringerne, kriminalitetens alvor, politiets forsæt eller bevisets betydning i relation til straffesagen generelt spiller en rolle for domstolenes vurdering i forhold til beviser tilvejebragt i strid med afhøringsreglerne, og dermed om afgørelserne er begrundet i sagernes konkrete omstændigheder, kan ikke udledes af afgørelserne.

Hovedreglen er herefter, at beviser tilvejebragt i strid med retten til selvinkriminering og forsvarernes underretning ekskluderes.

Dermed er den danske retspraksis restriktiv i forhold til admission af beviser, der er tilvejebragt ved afhøringer af sigtede, hvor reglerne er overtrådt og tavshedsretten ikke er respekteret.

8 Forenelighed med EMRK

Afsnittet består af en analyse af praksis fra EMD. Først vil analysen tage sigte på at undersøge, hvordan EMD forholder sig til ulovlige beviser der er tilvejebragt i strid med art. 3 og forbuddet mod selvinkriminering i art. 6, stk. 1. Dette med henblik på at undersøge, hvorvidt en anvendelse af sådanne beviser har gjort rettergangen unfair ifølge art. 6, stk. 1. Dernæst vil en række domme, hvor art. 8 er krænket nationale regler for indgreb er tilsidesat blive analyse for at undersøge om anvendelsen af disse udgør en krænkelse af art. 6, stk. 1. Formålet hermed er at sammenligne om EMD har en lignende holdning i forhold til ulovligt tilvejebragte beviser som de danske domstole, og på baggrund af det vurdere, om Danmark overholder sine forpligtelser i forhold til EMRK.

Det har ikke været muligt at finde praksis omhandlende beviser tilvejebragt ved ulovlig ransagning, som er admitteret og hvor klageren har påberåbt en krænkelse af retten til fair trial. Derfor vil praksis omhandlede andre blive inddraget, da det vurderes, at der alligevel kan udledes nogle generelle retningslinjer.

8.1 Krænkelser af art. 3 gør retssagen unfair

I **Gäfgen v. Germany**⁷⁷ var Gäfgen blevet anholdt af det tyske politi. Klageren havde bortført en 11-årig dreng og opkrævet en løsesum af forældrene, hvori han tilkendegav, at hvis de betalte og det vil lykkes ham at flygte fra landet, ville forældrene se deres søn igen. Under afhøringen var politiet af den opfattelse, at drengen stadig var i live, og truede ham til at afsløre dennes opholdssted, ved at stille ham lidelser i udsigt, hvis han ikke afslørede dette. Klageren endte med at tilstå mordet på drengen og udpegede, hvor hans lig befandt sig. Under domsforhandlingen tillod retten ikke hans tilståelse ført som bevis, men tillod andre beviser, som var indsamlet som følge af tilståelsen, ført – heriblandt nogle dækspor. Klageren gentog sin tilståelse under domsforhandlingen og blev idømt for mord.

⁷⁷ Gäfgen v. Germany, application no. 22978/05, Grand Chamber judgment, Strasbourg 1. June 2010

Han indbragte sagen for domstolen og påstod, at art. 6, stk. 1 var blevet krænket, idet klageren var blevet dømt på baggrund af beviser, som var tilvejebragt i strid med art. 3.

EMD fandt det bevist, at klageren var blevet udsat for trusler i forbindelse med afhøringen, jf. præmis 100 og foretog derefter en selvstændig vurdering af om, den måde klageren var blevet afhørt udgjorde en krænkelse af art. 3. EMD fandt, at art. 3 var krænket, jf. præmis 108. EMD fandt, at forbuddet efter art. 3 er absolut og at ingen modstående interesser kan gå forud herfor, heller ikke at et liv er på spil, jf. præmis 176.

EMD fandt ikke, at art. 6, stk. 1 var blevet krænket, jf. præmis 188. Begrundelsen herfor var, at klageren af den tyske domstol var blevet dømt på baggrund af den tilståelse han var kommet med under domsforhandlingen, og ikke tilståelsen over for politiet og de deraf afledte beviser, hvorfor disse ikke havde en afgørende betydning for hans retssag, jf. præmis 187. EMD udtalte i den forbindelse; *"However, the Court considers that both a criminal trial's fairness and the effective protection of the absolute prohibition under Article 3 in that context are only at stake if it has been shown that the breach of Article 3 had a bearing on the outcome of the proceedings against the defendant, that is, had an impact on his or her conviction or sentence."*, jf. præmis.

Dermed afviser EMD at, retssagen er fireåget i strid med forbuddet om selvinkriminering, jf. præmis 186.

Sagen skiller sig ud, fra øvrig EMD-praksis på den måde, at den fastslår, at det ikke var beviser tilvejebragt gennem afhøringen der krænkede art. 3, som blev brugt eller var afgørende for udfaldet af hans sag, men den tilståelse han kom med i retten. Det kan dermed udledes, at beviser tilvejebragt i strid med art. 3, der admitterer under en retssag, vil være i strid med art. 6, stk. 1, hvis de får indflydelse på udfaldet af sagen.

I **Jalloh v. Germany**⁷⁸ havde politiet set klageren sluge en pose, som de mistænkte indeholdt narkotika. Klageren blev på denne baggrund anholdt og taget med på stationen, hvor politiet tvang ham til at kaste posen op ved at tvinge ham til at indtage opkastmiddel. De fastholdt ham under denne

⁷⁸ Jalloh v. Germany, application no. 54810/00, Grand Chamber judgment, Strasbourg, 11. July 2006

hændelse. Det viste sig, at posen indeholdt narkotika og han blev dømt for dette forhold. Klageren indbragte sagen for EMD og påstod, at der var sket en krænkelse af art. 3.

EMD fandt ikke, at der foreligger et absolut forbud mod anvendelsen af medicinske indgreb, for at tilvejebringe beviser, såfremt dette ikke udgør en sundhedsrisiko for sigtede, jf. præmis 75. EMD fandt også, at indgrebet havde været unødvendigt, idet politiet blot kunne have ventet på, at posen kom ud naturligt, jf. 77.

EMD fandt, at der forelå en krænkelse af art. 3, og som følge heraf havde hans retssag ikke været fair, jf. præmis 89. EMD udtalte i forhold til brugen af beviser som er tilvejebragt i strid med art. 3, at; *"In its view, incriminating evidence – whether in the form of a confession or real evidence – obtained as a result of acts of violence or brutality or other forms of treatment which can be characterized as torture – should never be relied on as proof of the victim's guilt, irrespective of its probative value"*, jf. præmis 105.

EMD fandt, at der forelå en krænkelse af art. 6, stk. 1, da hans var blevet tvunget til at inkriminere sig selv, jf. præmis 122 og at retssagen på den baggrund ikke havde været fair, jf. art. 6, stk. 1, jf. præmis 108 og 123.

Af Jalloh kan udledes, at politiet ikke må krænke art. 3, for at tilvejebringe beviser, på linje med Gäfgen. Afgørelsen viser, at en tilvejebringelse af beviser ved en fremgangsmåde som udgør en krænkelse af art. 3, også udgør en krænkelse af retten til tavshed indeholdt i art. 6, stk. 1. Beviser som er tilvejebragt i strid med art. 3 og forbuddet mod selvinkriminering, som bliver brugt i retten som bevis for tiltaltes skyld, bevirker at sagen er unfair, jf. art. 6, stk. 1.

8.2 Krænkelse af forbuddet mod selvinkriminering gør rettergangen unfair

I **Allan v. The United Kingdom**⁷⁹ var klageren fængslet i samme celle som G på baggrund af en mistanke om røveri. Deres celle og besøgsområdet som de benyttede blev overvåget af bl.a. aflytningsudstyr og optog deres indbyrdes samtaler, ligesom en samtale mellem klageren og en besøgende, J, blev optaget. Politiet sendte H, som var en informant ind til klageren for at fremkalde informationer omkring en mordefterforskning.

⁷⁹ Allan v. The United Kingdom, application no. 48539/99, Fourth Section judgement, Strasbourg, 5. November 2002, 5. February 2003

Der var ikke på det tidspunkt nationale regler skjult aflytning. Klageren blev idømt en livstidsstraf for mord.

Klageren påberåbte en krænkelse af art. 8 og af art. 6, stk. 1.

EMD fandt, at art. 6, stk. 1 var krænket, præmis 53. De begrundede dette med, at beviset var tilvejebragt i strid med retten til tavshed og forbuddet mod selvinkriminering, jf. art. 6, stk. 1.

EMD lagde vægt på, at klageren under en politiafhøring havde nægtet at udtale sig, og at den måde H udspurgte ham på reelt mindede om en afhøring. Klagerens udtalelser, som under den senere rets-sag blev brugt mod ham som det eneste og afgørende bevis, var derfor ikke afgivet fuldstændig spontant og frivilligt, men som et resultat af H's indgående spørgsmål og manipulation af samtalen i retningen af emnet omhandlende mordet. Selvom der ikke fandt direkte, tvang sted til at udtale sig eller klageren ikke havde nogen relation til H, fandt EMD, at omstændighederne i forhold til klagerens situation, at han var fængslet og under psykisk pres, havde en psykologisk indvirkning på hans vilje, til at udtale sig, idet disse omstændigheder var en medvirkende årsag til at gøre klageren modtagelig for overtalelse, til at skabe et tillidsbånd til H, som han delte celle med i flere uger, jf. præmis 51. Dermed har det en betydning, at politiet udnyttede klageren svage position, for at omgå dennes indledende ønske om ikke at udtale sig. På den baggrund fandtes klagerens udtalelser at være tilvejebragt i strid med retten til tavshed og forbuddet mod selvinkriminering, og som en følge deraf havde klagerens rettergang været unfair, jf. art. 6, stk. 1.

Afgørelsen viser at EMD ikke anser rettergangen for at være fair, når beviser er tilvejebragt på en måde, der ikke respekterer retten til tavshed og forbuddet mod selvinkriminering. Dette peger på, at EMD anser disse rettigheder, for at udgøre væsentlige retsgarantier, og at respekten af disse rettigheder er grundlæggende for en fair rettergang, hvilket de påpeger i præmis 50;

”The right, which the Court has previously observed is at the heart of the notion of a fair procedure, serves in principle to protect the freedom of a suspected person to choose whether to speak or to remain silent when questioned by the police.”

Af det kan også udledes, at ved vurderingen af, om disse rettigheder er blevet krænket, er det ikke kun direkte tvang, der anses for at være egnet, hvilket domstolen påpeger i præmis 50;

”Such freedom of choice is effectively undermined in a case in which, the suspect having elected to remain silent during questioning, the authorities use subterfuge to elicit, from the suspect, confessions or other statements of an incriminatory nature, which they were unable to obtain during such questioning and where the confessions or statements thereby obtained are adduced in evidence at trial.”

Brug af tilståelser, der er tilvejebragt ved en afhøring, hvor en forsvarer ikke har været til stede, kan også resultere i, at rettergangen anses for at være unfair.

I **Salduz v. Turkey**⁸⁰ var klageren d. 30. maj 2001 blevet anholdt på baggrund af mistanke om deltagelse i en ulovlig demonstration som havde til formål at støtte en ulovlig organisation (The Workers Party of Kurdistan) og produktionen af et ulovligt banner. Han blev afhørt uden en forsvarer tilstede. Han indrømmede samtlige anklagepunkter. Der blev foretaget en prøve af hans håndskrift, som ikke kunne fastslå med sikkerhed, at det var hans håndskrift på banneret. D. 1 juni 2001 nægtede hans sig skyldig i alle anklagepunkter. Han påstod samtidig, at han under afhøringen var blevet slået og nedgjort af politiet. Han var blevet tilset af en læge både d. 30. maj og d. 1. juni, som ikke konstaterede nogen tegn på vold eller anden nedværdigende behandling på hans krop.

EMD fandt, at der forelå en krænkelse af forbuddet mod selvinkriminering. Dette fordi, at klageren ikke var blevet repræsenteret af en forsvarer under afhøringen, og selvom EMD udtaler at denne rettighed ikke er absolut efter art. 6, stk. 3, litra c, og at det dermed er op til medlemslandene, at regulere i national lovgivning, hvordan denne rettighed bliver sikret, så udgør den stadig et fundamentalt element i forhold til, at den rettergang er fair. Indskrænkelse af denne ret kan kun retfærdiggøres, hvor det sker af gode grunde. Retten til gælder også på efterforskningsstadiet, jf. præmis 51 og 52.

EMD fandt, at klagerens ret til effektiv bistand var blevet tilsidesat, idet nægtelsen, af at tildele ham en forsvarer under afhøringen, ikke kunne retfærdiggøres, jf. præmis 56.

EMD fandt, at der var sket en krænkelse af retten til fair trial i art. 6, stk. 1, jf. præmis 63. Den begrundede dette med, at den nationale domstol slet ikke havde taget stilling til eksklusionsspørgsmålet af det ulovligt tilvejebragte bevis, i form af den første forklaring til politiet, og at det hovedsageligt var på baggrund af dette bevis den dømte ham skyldig samt i forbindelse hermed anvendte

⁸⁰ Salduz v. Turkey, application no. 36391/02, Grand Chamber judgement, Strasbourg, 27. November 2008

ekspertudtalelsen, som talte til klagerens fordel, til at underbygge hans første forklaring med, som han havde afgivet til politiet uden tilstedeværelse af en forsvarer, jf. præmis 57. Dette selvom klageren bestred troværdigheden af den afgivne forklaring, jf. præmis 57. Selvom klageren havde haft mulighed for at forsvarer sig under domsforhandlingen, fandtes det passerende at uigenkaldeligt havde forringet klagerens mulighed, for at forsvarer sig, jf. præmis 62.

Afgørelsen viser, at en tilsidesættelse af art. 6, stk. 3, litra c under efterforskningen kan udgøre en krænkelse af forbuddet mod selvinkriminering.

Det kan på baggrund af ovenstående udledes, at EMD anser rettergangen for at være unfair og art. 6, stk. 1 krænket, hvor en tilståelse er tilvejebragt i strid med forbuddet mod selvinkriminering og efterfølgende anvendes som hovedbevis under domsforhandlingen.

8.3 Ikke krænkelse af art. 6, stk. 1

I **Shenck v. Switzerland**⁸¹ havde klageren planlagt drab på sin ekskone. Han havde til formålet hyret en lejemorder, Pauty. Pauty fik imidlertid moralske skrubler og tog kontakt til ekskonen og fortalte om planen, hvorefter de sammen anmeldte dette til politiet.

Pauty optog herefter en telefonsamtale mellem sig selv og klageren, hvori han tilkendegav at have slået ekskonen ihjel. Herefter gav Pauty optagelsen til politiet.

Schenck påberåbte, at han art. 8 var blevet krænket og at admissionen af optagelsen havde gjort hans rettergang unfair, jf. art. 6, stk. 1.

Ifølge schweizisk straffelovgivning, er det strafbart at optage en samtale med en anden person uden dennes samtykke eller viden, medmindre der foreligger en retskendelse. Beviset var derfor tilvejebragt i strid med national ret. Art. 8 var ikke krænket, da optagelsen var tilvejebragt af en privat person og senere overgivet til politiet.

EMD fandt ikke, at art. 6, stk. 1 var blevet krænket, jf. præmis 49.

⁸¹ Schenk v. Switzerland, application no. 10862/84, Court (Plenary) judgment, Strasbourg, 12. July 1988

Begrundelsen herfor var, at klageren havde haft muligheden, for at imødegå beviset og betvivle bevisets troværdighed, hvilket han benyttede sig af, og at beviset ikke var det eneste, der blev brugt til at domsfælde ham, jf. præmis 47 og 48.

Det kan heraf udledes, at ulovligt tilvejebragte beviser, der admitteres ved de nationale domstole, ikke udgør en krænkelse af art. 6, stk. 1, hvis det ikke er det eneste bevis, der er anvendt til at domsfælde og beviset er pålideligt.

Khan v. The United Kingdom⁸² omhandlede, i modsætning til Schenck v. Switzerland, en krænkelse af art. 8. Sagen drejede sig om Khan, der var blevet stoppet af toldmyndighederne i lufthavnen ifølge med N. N var i besiddelse af heroin, men intet blev fundet på Khan, hvorfor han blev løsladt. Efterfølgende var Khan på besøg hos B, der var mistænkt for narkotikahandel. Politiet havde opsat rumaflytning af B's bopæl, og optog en udtalelse fra Khan om, at han havde været involveret i smuglingen af heroinen sammen med N. Khan blev anholdt og tilstod på baggrund af optagelsen.

Klageren påberåbte en krænkelse af art. 8, idet beviserne ikke var blevet tilvejebragt "according to law". Derudover påstod klageren, at art. 6, stk. 1 var blevet krænket på baggrund af, at det var det eneste bevis som blev brugt til domsfældelsen.

EMD fandt, at der var sket en krænkelse af art. 8, stk. 2, idet der ikke var lovhjemmel, til at foretage rumaflytningen i national lov, jf. præmis 28. Samtidig fandt EMD, at denne krænkelse af art. 8 ikke kunne lede til, at rettergangen havde været unfair i henhold til art. 6, stk. 1, jf. præmis 40.

Begrundelsen var, at optagelsen udgjorde et stærkt bevis, og dermed ikke var blevet upålideligt som følge af den manglende lovhjemmel, jf. præmis 37. Dette selvom, at det var det eneste bevis. I den forbindelse udtalte EMD, at karakteren af den konkrete ulovlighed eller konventionskrænkelse har betydning for om rettergangen har været fair, jf. præmis 34.

⁸² Khan v. The United Kingdom, application no. 35394/97, Third Section judgement, Strasbourg, 12. Maj 2000, final 04/10/2010

Af Khan v. United Kingdom kan udledes, at når art. 8 er krænket fører det ikke nødvendigvis til, at en rettergang anses, for at være unfair. Det kan samtidig konstateres, at en manglende lovhjemmel til et indgreb ikke tilstrækkeligt til at rettergangen bliver unfair, når beviset er pålideligt, selvom det er det eneste bevis. I Schenck lagde EMD vægt på, at det ikke var det eneste bevis, og at dette talte for, at rettergangen havde været fair. Dette tager EMD stilling til i Khan, hvoraf fremgår;

”In the present circumstances, where the tape recording was acknowledged to be very strong evidence, and where there was no risk of it being unreliable, the need for supporting evidence is correspondingly weaker. It is true that, in the case of Schenk, weight was attached by the Court to the fact that the tape recording at issue in that case was not the only evidence against the applicant. However, the Court notes in this regard that the recording in the Schenk case, although not the only evidence, was described by the Criminal Cassation Division of the Vaud Cantonal Court as having “a perhaps decisive influence, or at the least a not inconsiderable one, on the outcome of the criminal proceedings”

Dermed kan konstateres, at såfremt et bevis anses for at være stærkt, er behovet for yderligere beviser til bekræftelse svagere. Desuden har det en betydning, hvor væsentligt beviset er for sagens udfald.

8.4 Sammenfattende

Det fremgår af ovenstående, at EMD anser admissionen af beviser tilvejebragt i strid med art. 3, for at gøre retssagen unfair, jf. Jalloh. Dette gælder kun, såfremt beviset rent faktisk er blevet anvendt til at domsfælde tiltalte, jf. Gäfgen. Det fremgår ligeledes, at anvendelsen af beviser, der er tilvejebragt i strid med forbuddet mod selvinkriminering, herunder retten til tavshed er i strid med retten til fair trial i art. 6, stk. 1.

Beviser som er tilvejebragt i strid med forbuddet mod selvinkriminering og regler, der har til formål at beskytte tiltaltes ret til tavshed resultere i en krænkelse af retten til trial, jf. Allan v. United Kingdom og Salduz v. Turkey.

I relation til andre beviser, kan det konstateres, at manglende lovhjemmel udgør en krænkelse af art. 8, men at dette ikke nødvendigvis gør en rettergang unfair, heller ikke selv om det er det eneste bevis, hvis troværdigheden af det ikke er svækket som følge af den manglende lovhjemmel, jf. Khan. Dette modsat Schenck, hvor EMD lagde vægt på, at beviset ikke var det eneste, der var blevet brugt til at domsfælde og at dette var væsentligt for sagens udfald.

8.4 Dansk retspraksis er i overensstemmelse med kravene til en fair trial

I lyset af Schenck vil den danske tilgang, hvorefter beviset admitteres, selvom det er det eneste bevis, afvige en smule fra EMD's praksis, i det EMD lægger vægt på, at det ulovlige bevis ikke var det eneste bevis, der blev anvendt til at domsfælde Schenck, selvom det ansås for at være væsentligt for sagens udfald. Det ses i den danske retspraksis omhandlende ulovlige beviser stammende fra ransagninger, at bevisets væsentlighed for sagen taler for admission.

Desuden anses en manglende lovhjemmel til foretagelse af et efterforskningskridt, hvor der tilvebringes et bevis ikke at kunne gøre rettergangen unfair, hvilket er i overensstemmelse med TfK 2011.752/2.

De danske afgørelser viser, at domstolene admitterer beviset, selvom det er det eneste bevis, så længe det er pålideligt, hvilket også fremgår af Kahn v. United Kingdom.

Der foreligger ikke dansk retspraksis, hvor beviser der er tilvejebragt ved en krænkelse af art. 3 eller 8. Det kan konstateres, at Danmark på dette område ikke er i strid med praksis fra EMD.

EMD anlægger en lignende restriktiv tilgang til admission af beviser tilvejebragt ved ulovlig afhøring, som de danske domstole, idet de finder admissionen heraf i strid med fair trial. Dermed handler de danske domstole inden for rammerne, idet de som hovedregel altid ekskluderer sådanne beviser.

På baggrund af ovenstående antages det, at dansk retspraksis grundlæggende lever op til de krav, som følger af praksis fra EMD angående fair trial.

9 Konklusion

Det kan konkluderes, at ulovligheden af et bevis hænger sammen med måden, hvorpå det er tilvejebragt. Beviser som tilvebringes i forbindelse med tvangsindgreb skal have hjemmel i retsplejelovens særlige regler vedrørende de enkelte indgreb. Beviser som tilvebringes ved øvrige efterforskningskridt skal ligeledes tilvebringes i overensstemmelse med reglerne herom. Legalitetsprincippet har den betydning, at politiet er bundet af lovregler vedrørende efterforskningen. Af retspraksis fremgår imidlertid, at nogle ransagninger som politiet foretager i strid med bestemmelserne herom,

efterfølgende godkendes af retten i medfør af dennes legalitetskontrol efter § 746, stk. 1. Det er retten, der har den endelige kompetence, til at træffe beslutning om lovligheden af en ransagning. Dermed forekommer det, at beviser som er tilvejebragt i strid med bestemmelserne herom ved forelæggelse for retten, reelt bliver til lovlige beviser, idet det retsbrud som politiet har begået i forbindelse hermed, vurderes ikke at udgøre en tilsidesættelse af lovbestemmelserne i en grad, at ransagningen ikke kan godkendes. Politiets intentioner i forbindelse med tilsidesættelsen af reglerne, udgør ikke et moment i vurderingen af, hvorvidt beviserne er ulovligt tilvejebragte. Dermed vil både forsætlige og uagtsomme overtrædelser, af reglerne om bevistilvejebringelse, resultere i, at beviset er ulovligt tilvejebragt. Som indledningsvis fastslået, hænger ulovligheden sammen med tilvejebringelsen. Det betyder, at når politiets fremgangsmåde ved tilvejebringelsen findes at være ulovlig, gør det samme sig gældende for beviset.

Anvendelsen af ulovlige beviser i straffesager ved domstolen er ikke lovreguleret. Det er henlagt til den enkelte domstol i hvert sagskompleks, at tage stilling til eksklusionsspørgsmålet i medfør af den frie bevisbedømmelse efter § 880.

Det konkluderes, at domstolene i sager, hvor beviserne er tilvejebragt ved tilsidesættelse af regler om ransagning, er tilbøjelige til at admittere disse. Dette gælder, hvor kompetenceregler og regler for fremgangsmåden er tilsidesat, når dette ikke skyldes en forsættlig handling fra politiets side. Retterne lægger ved denne vurdering vægt på, hvorvidt tilvejebringelsen har forringet bevisernes pålidelighed og om beviset er af væsentlig betydning for afgørelse af sagen. Det kan konstateres, at retterne foretager en afvejning af kriminalitetens alvor over for politiets retsbrud, og hvor sidstnævnte ikke vurderes at være af alvorlig karakter, er domstolene tilbøjelige til at admittere pålidelige beviser, der har en væsentlig betydning for sagen.

Det forholder sig anderledes med beviser tilvejebragt i strid med regler om afhøringer af sigtede. Der ses hos domstolene en tendens, til at ekskludere sådanne beviser, uden nogen nærmere begrundelser eller hensynsafvejninger. Dermed er den omstændighed, at regler der har til formål at beskytte den tiltalte mod selvinkriminering og retten til tavshed er blevet tilsidesat, tilstrækkeligt til at beviserne ekskluderes.

Afslutningsvis kan det konkluderes, på baggrund af analysen af praksis fra EMD, at en admission af beviser tilvejebragt i strid med art. 3 altid vil gøre rettergangen unfair og dermed i strid med art. 6,

stk. 1. En krænkelse af art. 8 udgør dermed ikke nødvendigvis en krænkelse af art. 6, stk. 1, hvis det karakteren af retsbruddet som ligger til grund herfor ikke er alvorlig, men bunder i manglende lovhjemmel. EMD anser forbuddet mod selvinkriminering herunder retten til tavshed for en væsentlig retsgaranti. I tilfælde, hvor tilsidesættelse af reglerne har resulteret i en krænkelse af disse rettigheder, anses rettergangen for at have været unfair.

Det kan i forlængelse heraf konkluderes, at dansk retspraksis grundlæggende er på linje med praksis fra EMD og dermed antages den danske tilgang til eksklusionsspørgsmålet at være forenelig med retten til retfærdig rettergang i EMRK art. 6, stk. 1.

Litteraturliste

Lovgivning

- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention
- Retsplejeloven, Lovbekendtgørelse nr. 1445 af 29.09.2020

Retspraksis

- U 2001.661 V
- U 1982.1201/1 Ø
- 2002.1677/3 Ø
- U 2017.1339 Ø
- TfK 2019.187 V
- U 2007.2326 Ø
- U 2009.46 V
- TfK 2002.37 Ø
- U.2018.2096 Ø
- 2003.2645/2
- 1959.949/1 Ø
- U 1979.912 V
- U 1995.752 HRK
- U 2009.2640 V
- TfK 2011.752/2
- U 1962.788 ØLK
- U 1984.762 H
- U 1970.901 VLK
- U 1997.336 VLD
- 2013.3047/2 H

- U 2005.3108 H
- Højesterets kende af 25. februar 1994
- Vestre Landsrets kendelse af 22 december 1995
- Brøndby Rets dom af 22. juni 2001
- Østre Landsrets kendelse af 16. juli 1996
- Københavns Byrets dom af 7. oktober 1989
- Københavns Byrets kendelse af 25. november 1996
- Vestre Landsrets kendelse af 23. september 2008

EMD-praksis

- Gäfgen v. Germany, application no. 22978/05, Grand Chamber judgment, Strasbourg 1. June 2010
- Schenk v. Switzerland, application no. 10862/84, Court (Plenary) judgment, Strasbourg, 12. July 1988
- Khan v. The United Kingdom, application no. 35394/97, Third Section judgement, Strasbourg, 12. Maj 2000, final 04/10/2010
- Jalloh v. Germany, application no. 54810/00, Grand Chamber judgment, Strasbourg, 11. July 2006
- Allan v. The United Kingdom, application no. 48539/99, Fourth Section judgement, Strasbourg, 5. November 2002, 5. February 2003
- Salduz v. Turkey, application no. 36391/02, Grand Chamber judgement, Strasbourg, 27. November 2008
- Funke v. France, application no. 10828/84, Court Chamber, Strasbourg, 25. February 1993
- Parris v. Cyprus, 56354/00, 4 July 2002
- P.G. and J.H. v. The United Kingdom, application no. 44787/98, Third Section judgement, 25. September 2001, Final 25. December 2001

Betænkninger

- Betænkning om efterforskning i straffesager mv., nr. 1971/622

- Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984
- Betænkning nr. 1159/1989

Bøger

- Straffeprocessen – grundtræk af dansk strafferetspleje, 2. udgave, Jørn Vestergaard, 2018
- Retsvidenskabsteori, 2. udgave, Carsten Munk-Hansen, 2018
- Ulovligt tilvejebragte beviser i straffeprocessen, 1. udgave, Birgitte Brøbech, 2003
- Straffeprocessen, 2. udgave, Eva Smith m.fl., 2008
- Hans Gammeltoft-Hansen, Straffeprocessuelle tvangsindgreb, Juristforbundets forlag, 1981
- Straffesagens gang, 5. udg., Gorm Toftegaard Nielsen, 2011
- Straffeprocessen, 3. udg., Michael Kistrup m.fl., 2017
- Strafferet og menneskeret, 1. udgave, Trine Baumbach, 2014

Artikler

- U 2001B.331, Mangler ved bevisets tilvejebringelse, Peter Rørdam
- Bevisbedømmelse i straffesager med mange former for beviser m.v. – den fri bevisbedømmelse, artikel af Landsommer Eva Staal

Ordoptælling

Statistik:

	Sider	64
	Ord	19.388
Tegn (uden mellemrum)		111.136
Tegn (med mellemrum)		130.542
	Afsnit	497
	Linjer	1.800

Medtag fodnoter og slutnoter

Luk